

Religion, språkbruk og sosiale verdier fra Sahagún og Durán:
skille mellom det «hybride» og det «autentiske» i fremstillingen av
Aztekerne.

Olav Lauvli Andersen

Masteroppgave i Historie
Institutt for historiske studier
NTNU Trondheim
2020

Sammendrag

Fagområde og problemstilling. Tema for oppgaven er Mexica-folkets kultur. Oppgaven besvarer følgende problemstilling: «Hvordan fremtrer det autentiske og det hybride i beskrivelser av Mexica hos Bernardino de Sahagún og Diego Durán?». Dette vil bli analysert gjennom temaene religion, sosiale verdier, rusmidler, skrift- og talespråk Teorigrunnlaget og bakgrunn og hensikt med oppgaven. Historiene har sin bakgrunn fra spanjolernes erobringer og katolske munkers inntog i Mexico på begynnelsen av 1500 tallet. Hensikten er å se etter spor av det autentiske og hybride i tekster skrevet av katolske munk.

Metode. Som metode er det benyttet levninger i form av tekster

Data/kilder. De historiske verkene til forfatterne Bernardino de Sahagún og til Diego Durán; *The Florentine Codex* og *History of the Indies of New Spain* er kildene som blir benyttet.

Resultater/hovedkonklusjon

Presentasjonen av Mexica-folkets kultur er på flere områder preget av at forfatterne er katolske munk og har med sitt verdensbilde tolket det de har samlet av informasjon. Det autentiske kommer frem der det beskrives forhold som man med rimelighet sikkerhet kan anta enten ikke har blitt endret i det koloniale samfunnet, eller som i teksten ikke har blitt preget av forfatteren. Dette gjelder både innenfor gudeforståelsen, sosiale verdier og det språklige. Det hybride beskriver element fra kulturen som er påvirket av det kristen-europeisk verdenssynet Sahagún og Durán representerte og det er finnes en del av i tekstene. Dette kommer tydeligst frem i områder som omhandler myter, guder og kunst.

Abstract (English version)

Field of study/research question: The subject of this research paper is Spanish writing on the Aztec culture from 16th century. The thesis aims to answer the following research question: "How does the authentic and hybrid in descriptions of Mexica appear with Bernardino de Sahagún and Diego Durán?". The topics of religion, values, drugs, written and oral language will be explored to analyze and answer the research question.

Purpose of thesis: The histories have their backgrounds from the Spanish inquisition and the Catholic monks' entry to Mexico in the early 16th century. The aspiration/purpose is to look for trails of the authentic and hybrid in texts/scripts/scriptures written by Catholic monks.

Literature review: The historical works of Bernardino de Sahagún and Diego Durán, *The Florentine Codex* and *History of the Indies of New Spain*, are the primary sources for the thesis.

Methodology: Relics in the shape of texts.

Results/Conclusion:

The portrayal of the culture of the Aztecs has in several topics been marked by Catholic monks and how within their worldview, have interpreted from what they gathered. The authentic emerges when the description of Aztecs has been described which one can reasonably assume with certainty either have not been altered during the times of colonial society, or which in the text have not been influenced by the author. This applies both within the understanding of social activities, values and the field of linguistics. The hybrid describes elements from the culture that have influenced by the Christian-European worldview which both Sahagún and Durán represented. and there are some of them in the texts. This is most evident in areas that deal with myths, gods and art.

Forord ¹

Jeg vil starte med å gi en stor takk til min hovedveileder, Professor Magne Njåstad, som i to år har vært til stede og kommet med veiledning, råd og anbefalinger. Alt det han har bidratt med til denne masteroppgaven har jeg satt pris på.

En stor takk skal også gis til min biveileder, Professor John Kwadwo Osei-Tutu. Takk for at jeg kunne låne relevant fagstoff om å skrive en oppgave som tar for kolonisering og kulturmøter.

Jeg må også si tusen takk til mamma og pappa, som tok meg inn og støttet meg under den tid da jeg trengte det mest.

Til slutt må jeg uttrykke min takknemlighet overfor Kirsti, Josefine og Markus, som var villige til å sette av sin tid for å lese gjennom oppgaven. Deres tilbakemeldinger og bidrag med korrektur har vært til hjelp for dette arbeidet.

Fredrikstad, 3. August, 2020

Olav Lauvli Andersen

¹ Forsidebilde er illustrasjon 111 (The procuress) fra *Florentine Codex 10: The People* av Bernardino de Sahagún.

<u>KAPITTEL 1 INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1 TEMA OG PROBLEMSTILLING	1
1.2 AVGRENSING OG DEFINISJONER.....	1
1.3 HISTORIOGRAFI	3
1.4 TEORI OG METODE.....	4
1.5 PRIMÆRKILDENE.....	5
1.6 OPPGAVENS STRUKTUR	7
<u>KAPITTEL 2 BAKGRUNN OG HISTORISK KONTEKST</u>	<u>9</u>
2.1 MEXICA-SAMFUNNET	9
2.1.1 SPRÅKET TIL MEXICA; NAHUATL	10
2.1.2 RELIGION HOS MEXICA	11
2.2 SPANSK KOLONIALISME I AMERIKA	12
2.2.1 KARIBISKE ØYER OG EROBRINGEN AV MEXICO (1492-1521)	12
2.2.2 ETABLERINGEN AV «NY-SPANIA» (1520-1570).....	13
2.2.3 MISJONERINGVIRKSOMHET I MEXICO	14
<u>KAPITTEL 3 FRAMSTILLING AV MYTER OG GUDER HOS SAHAGÚN OG DURÁN....</u>	<u>17</u>
3.1 INNLEDNING	17
3.2 OPPHAVSMYTER	18
3.3 HUITZILOPOCHTLI	22
3.4 TEZCATLIPOCA.....	23
3.5 QUETZALCOATL	24
3.6 OPPSUMMERING.....	26
<u>KAPITTEL 4 VERDIER OG RITUALER HOS MEXICA-FOLKET</u>	<u>27</u>
4.1 INNLEDNING	27
4.2 BEGJÆR OG EKTESKAP	29
4.3 VERDIER HOS MENN OG KVINNER	30
4.4 RUSMIDLER SOM RELIGIØS OG SOSIAL FUNKSJON	32
4.5 OPPSUMMERING.....	35
<u>KAPITTEL 5 ORDBRUK HOS SAHAGÚN OG SPOR AV TALESPRÅKET</u>	<u>36</u>
5.1 INNLEDNING	36
5.2 RELIGIØSE ORD OG BEGREPER	38
5.3 LITTERÆRE ORD OG BEGREPER.....	39
5.3 RESTER AV NAHUATL SOM MUNTLLIG SPRÅK.....	40
5.4 OPPSUMMERING.....	41
<u>KAPITTEL 6 KONKLUSJON</u>	<u>42</u>
VEDLEGG 1 GUDDOMMELIGE SKIKKELSER.....	47

VEDLEGG 2 ORDLISTE OVER NAHUATL OG SPANSKE BEGREPER	49
VEDLEGG 3 SENTRALE AKTØRER VED ETABLERINGEN AV NY-SPANIA (1519 -1555)	51
VEDLEGG 4 KRONOLOGISK OVERSIKT OVER VIKTIGE HENDELSER.....	55
<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>57</u>

Oversikt over figurer

- Figur 2.0 Kart over Mexico-dalen
- Figur 2.2.1 Liste over tidligere herskere over Tenochtitlán
- Figur 2.2.3 Kart over stasjoner opprettet av munkeordener
- Figur 3.5.1 Karaktertrekk ved guder
- Figur 3.5.2 Horn i illulasjoner
- Figur 4.0 Koblerske oppsøker kunde med en djevel

Oversikt over tabell

- Tabell 5.0 Eksempler på ikke-nahuatl ord som har blitt oversatt og utelatt.

Kapittel 1 Innledning

I dette kapitlet belyser jeg oppgavens tema, problemstilling og forskningsspørsmål med avgrensninger. Det vil bli gjort rede for historiografi og kildebruk. Den metodiske fremgangsmåten er også beskrevet.

1.1 Tema og Problemstilling

Tema for denne oppgaven er en synliggjøring av det autentiske og det hybride som kommer frem i tekster skrevet av katolske munkar etter den spanske invasjonen i Mexico. Problemstillingen som oppgaven har til hensikt å besvare er:

Hvordan fremtrer det autentiske og det hybride i beskrivelsene av aztekerne hos Bernardino de Sahagún og Diego Durán?

Hovedfokuset for dette arbeidet er Bernardino de Sahagúns sitt litterære verk: «Historia universal de las cosas de la Nueva España» (bedre kjent under det engelsk navnet The Florentine Codex). Boksamlingen er bestått av totalt tolv ulike bøker, men det er vurdert at kun seks av dem kan tas i bruk for å svare på problemstillingen og forskningsspørsmålene. Jeg har også valgt å ta i bruk Diego Durans «Historia de las Indias de Nueva España e islas de Tierra Firme» (eller History of the Indies of New Spain) som tar for seg enkelte deler av tematikkene som vil bli belyst.

For å kunne belyse denne problemstillingen har jeg valgt å undersøke det gjennom følgende hovedtemaer:

Religion; Hva slags fremstilling og rolle er det myter og guder har i verdensbildet til de katolske munkene?

Sosiale verdier; I hvilken grad kan fremstillinger av verdier og ritualer relateres til kristen tro og hvordan kan de «ukristne» bli brukt som middel?

Rusmidler; Hva slags religiøse og sosiale faktorer var det alkohol, sopper og tobakk hadde hos Mexica og hvordan blir dette framstilt?

Språk; Hva kan beskrivelsene av skrift- og talespråket fortelle oss om kulturen hos Mexica og hvordan kan Sahagúns ordlegging være et middel for religiøs konvertering?

1.2 Avgrensning og definisjoner

I denne oppgaven har jeg valgt å benytte den mer presise betegnelsen Mexica-folket fremfor det mer kjente aztekerne, da sistnevnte kun ble allment utbredt i ettertid.

De egentlige aztekerne var et mytologisk folkeslag som forlot hjemlandet Aztlán på jakt etter et nytt sted å bo. De tok til seg navnet Mexica etter å ha ankommet Texcoco-sjøen og anlagt den berømte byen Tenochtitlán. Mexica er navnet som Bernardino de Sahagún og Diego Durán ² benytter, og er et navn de innfødte fra andre bystater i dalen hadde tatt til seg før spanjolernes ankomst. ³

² Durán brukte også betegnelsen Mexica i tekstene sine, men oversetteren for utgaven i masteroppgaven har heller valgt å bruke Azteker-navnet.

³ Smith, Michael E. 2012. *The Aztecs*: 4, 37, 46.

Både Sahagún og Durán bruker navnet nahua for å referere til talespråket hos Mexica, jeg har likevel valgt å bruke ordet nahuatl. Begrunnelsen for dette er at nahuatl skal være mer nøyaktig å bruke, men også fordi nahua som et historisk begrep er litt problematisk. Amerikanske forskere som James Lockhart og Michael Smith, benytter betegnelsen nahua til å referere til Mexica-folket etter erobringen av Mexico⁴, mens Serge Gruzinski bruker ordet på grupper som hadde morsmålet Nahuatl i den førkoloniale tid.⁵

I en historisk kontekst vil det være mer riktig å betegne kolonistene i Amerika fra perioden som kastiljanere i stedet for spanjoler. Fra et politisk ståsted var Spania på 1500-tallet et rike bestående av flere kongeriker under en felles monark. Disse rikene hadde ulike folkegrupper, språk og lovverk. Kastiljanere utgjorde på denne tiden majoriteten av europeere som reiste til Amerika, som kolonister og i tjeneste for det spanske imperiet.⁶ Likevel vil jeg i denne oppgaven å bruke betegnelsen spanjol, siden hovedfokuset i oppgaven rettet mot Mexica-folket og ikke det spanske imperiet. For å skille mellom når nahuatl blir omtalt som talespråk og skriftspråk, har jeg valgt å komme med presiseringer;

- nahuatl dreier seg som talespråket til nahua-folkegruppene som allerede fantes før europeernes ankomst i Amerika. Dette er et autentisk element som fantes hos Mexica-folket før møtet med spanjolene.
- latinsk-nahuatl dreier seg om skriftspråket som ble konstruert etter erobringen av Mexico gjennom bruk av det latinske alfabetet. Dette er en hybrid konstruksjon mellom de to partene.

Det bør nevnes at navn på personer, gudeskikkelser og steder av ikke-europeisk opphav ofte blir skrevet ulikt, avhengig av forfatter eller kilde. Eksempelvis kan navnet til Moctezuma, tidligere tlatoanii over bystaten Tenochtitlán, bli skrevet som Montezuma⁷ eller Motecuhzoma.⁸ Ved bruk av navn på guder fra Mexica-religionen er dette skrevet forskjellig. Samtidig er det ikke uvanlig av Sahagún eller Durán å bruke titler og eufemismer på gudene i stedet for navn, en vane som er hentet fra Mexica-folket. Begrepene «Hybrid» og «Autentisk» er to begreper som jeg har brukt etter inspirasjon fra professor Carolyn Salomons og teksten «Hybrid Historiography: Pre- and Post-conquest Latin America and Persepsjons of the Past».

Hybrid: Begrepet beskriver element fra aztekerkulturen som etter min oppfatning har blitt påvirket av en kristen-europeisk verdenssyn fra Sahagún eller Durán. Dette vil bli analysert gjennom fremstilling og til tider omfanget av temaet. Funn av anakronismer og informasjon som aztekerne ikke kan ha hatt kjennskap til vil også bli vurdert.

Autentisk: Begrepet handler om å finne elementer fra samfunnet eller kulturen som man med rimelighet kan anta enten ikke har blitt endret i det koloniale samfunnet, eller som i teksten ikke har blitt preget av forfatteren. Denne metoden vil kreve at man finner flere rester av det samme elementet i tekstene, for å kunne sette disse i sammenheng. Min påstand er at det vil være mer utfordrende å finne spor av det autentiske enn det hybride.

⁴ Lockhart, James. 1992. *The Nahuas after the Conquest*: 1.

⁵ Gruzinski, Serge. 1993. *The Conquest of Mexico*: 8-9.

Smith, Michael E. 2012. *The Aztecs*: 4, 290

⁶ Palmer, R. R. 2014. *A History of Europe in the Modern World*: 124.

⁷ Todorov, Tzvetan. 1996. *The Conquest of America*: 271.

⁸ Smith, Michael E. 2012. *The Aztecs*: 391.

For begge begrepene kreves kjennskap til tematikk som har likhetstrekk med det elementet man skal analysere og vurdere som hybrid/autentisk. Ved å kartlegge hvem personene Sahagún eller Durán var, hva de drev med før og under skrivearbeidet, kan man utforme et mulige verdisyn og hensikt. Det må skilles mellom stemmen fra forfatteren og stemmen til informantene i teksten som har kommet med informasjonen, men som har blitt glemt. Hvorfor blir det fokusert så mye på dette temaet? Kan det kulturelle elementet ha likhetstrekk med noe fra Sahagúns bakgrunn? Samsvarer fremstillingen av temaet med informasjonen som kommer frem andre steder i teksten?

1.3 Historiografi

Bernardino de Sahagún og Diego Durán har begge kommet fram med viktig bidrag når det kommer til innblikk i sivilisasjonen til Mexica-folket, selv om det tok noen århundre før deres arbeid ble offentlig tilgjengelig og kjent. Historieskriving under regjeringstiden til Filip II av Spania (1556-1598) er vanskelig å tydeliggjøre siden litteratur som tok for seg det amerikanske kontinentet ble utsatt for sensur eller beslagleggelse. Beretninger om den førkoloniale kulturen kunne bli oppfattet som motarbeiding av spanske interesser og bevaring av det ukristne. Dette skal ha vært tilfellet med bøkene til Sahagún, som ble levert inn til administrasjonen og overført til Spania, der det ikke ble oppfattet som farlige (se under Primærkildene).

Fra og med 1900-tallet har det nærmest oppstått en renessanse i bruken av nahuatl-tekster som historisk kilde fra det føreuropeiske og koloniale Mellom-Amerika. Her har historikerne Miguel Leon-Portilla (1926-d.d.) og James Lockhart (1933-2014) vært to av de viktigste stemmene innenfor dette feltet. Leon-Portilla kan sies å være Sahagúns viderefører, kreditert for å ha brakt *Historia Universal* til offentligheten og arbeidet for et Mexica-perspektiv rundt erobringen av Mexico.⁹ Lockhart er en opphavsmennene bak «New Philology»-bevegelsen på 1970-tallet, der fokuset var å øke bruken av koloniale kilder, skrevet på det opprinnelige morsmål, blant amerikanske forskere. Blant Lockharts ekspertisefelt var det å se språkstrukturen til Nahuatl og utviklingen av kulturen gjennom 1500-tallet.¹⁰

Louise Burkhart har tatt for seg hvordan moraletikken mellom aztekerne og misjonærene resulterte til misforståelser og hvordan konsepter som synd og godhet ble oppfattet. Hun tatt opp teologiske elementer hos nahua/mexica i form av astrologi, etterlivet og tidsoppfatning. I tillegg har tatt for seg for hva slags metoder de tok i bruk og hva slags utfordringer som oppsto hos munkene som var involvert i misjoneringen av Mexico. Kapasitet rundt nahuatl-språket kom senere, og det var først ved at munkene ble bevisst over farene for feiloppfatning rundt kristen tro. Hun belyser også at de innfødte brukte sine særegne vaner og før-koloniale skikker som var rettet mot gudene, innenfor kristne ritualer. Hun har også skrevet om Sahagún og munkenes respons mot enkelte vaner som ikke hadde noe religiøs funksjon, men ble oppfattet som «usivilisert».

Walden Browne har analysert Sahagún som person og hans arbeid om Mexica-kulturen. Browne mener at mangelen på kunnskap rundt Sahagún har resultert til at historikere som Leon-Portilla har hatt en for positiv oppfatning om Sahagún. Browne trekker frem Sahagún sin posisjon som misjonær på nivå med Durán og hevder at hans rolle som antropolog er for idealisert. Browne hevder også også at historieskrivingen fra Sahagún

⁹ Leon-Portilla, Miguel. 1962. *Broken spears: The Aztec Account of the Conquest of Mexico*. Preface: xxxviii-xxx

¹⁰ Lockhart, James. 1992. *The Nahuas after the Conquest*: 427-429.

ikke er noe revolusjonerende sammenlignet med annen vestlig historieskriving fra hans samtid. Et annet område som også belyses er hvordan arbeidet til fransiskanere i misjoneringen foregikk, og hvordan de ble mer bevisst over språkets betydning i koblingen mellom ord og tanke. Browne skriver også litt om Duráns arbeid og formål, dette har likhetstrekk med det han trekker frem hos Sahagún.

Tzvetan Todorov har primært hatt fokus på erobringen av Mexico og blant annet sett på problematikken ved å fremstille hendelsen fra Mexica-folkets perspektiv. Todorov skriver også om hvordan møtet med spanjolene var i brudd med aztekernes oppfatning om en sirkulær tid. Todorov mener også at spanske erobrere og kolonistene med vilje ønsket å ha så lite kontakt med de innfødte som mulig slik at de kunne rettferdiggjøre sin behandling av et gudløst folk som drev med en rekke umenneskelig handlinger. I tillegg tar han opp forhold rundt debatten mellom spanjolene om hvordan de kunne behandle de innfødte og hva slags rolle skulle de ha i det spanske imperiet.

Carolyn Salomons har foretatt en revurdering av autentisiteten til nahuatl-tekster med hensyn til å dokumentere de innfødtes verdenssyn. På grunn av oppfatning av tid og bevaring av kunnskap som aztekerne drev med nærmest er i brudd med historiefagets prinsipper. Dette inkluderer fagets utforming fra Europa og vektlegges av skriftlitteratur for å analysere fortiden, noe som var ikke-eksisterende i det førkoloniale samfunnet. Fremstillingen om en «sann» historie om Amerika bør ikke være et mål i seg selv, men at man inkluderer både eurosentrisk og amerikansk-innfødte historier.¹¹

I arbeidet med denne oppgaven har Burkhart vært til inspirasjon og bidratt som et eksempel på hvordan et nytt perspektiv rundt en historisk kilde gir større forståelse når man har tilgang til tekstens originalspråk. Burkhart har vært essensiell for å forstå misjoneringsarbeidet i Mexico og utdype teologisk lære hos Mexica-folket. Browne har vært betydningsfull for å synliggjøre hvordan man ikke kan oppfatte Sahagún (og til noe grad Durán) som historieskrivere ut over deres ansvar og roller som munk og misjonærer.

1.4 Teori og Metode

For å kunne svare på oppgavens problemstilling er det nødvendig å ta i bruk historiske kilder. Det nevnes ofte begrepene levninger og beretning i historisk metodelitteratur. Slik jeg forstår det har disse begrepene en ulik forståelse.

Ingar Kaldal definerer «levning» som alt det som finnes fra noe i fortiden, det har spor etter seg (er levna etter). Alle historiske kilder er dermed levninger fordi de har spor fra fortiden. En levning kan også være en beretning når det er et saksforhold eller en hendelse som belyses. I denne oppgaven har jeg lagt vekt på levning-aspektet ved de litterære verkene til Sahagún og Duran.

Ved bruk av kilder som levning er det viktig å spørre seg om hvem er personen som har skrevet kildene, hvor, når og hvordan og hvorfor er det nedskrevet. Dette er viktig informasjon som blir nærmere beskrevet i oppgaven når Sahagún og Duran blir presentert. Slik jeg forstår det kan de litterære verkene til Sahagún og Duran regnes som primærkilder, de er skrevet av personer som har vært tilsted og opplevd det de beskriver. De bøkene fra 1560-1590 blir analysert med hensyn til hvordan de viser spor

¹¹ Salomons, Carolyn. 2006. *Hybrid Historiography*: 28-30.

av en kristen-europeisk forståelse av en «ikke-kristen» kultur. Med disse levninger som kilder, kan de være med å fortelle hvordan situasjonen hos Durán og Sahagún var rundt deres behandling av informasjonen de kommer med.¹²

De innsamlingsmetodene som ble mest benyttet var enten forfatterens egne vitnesbyrd av hendelsen eller samtaler med ekspedisjonsdeltakere og de innfødtes etterkommere.¹³ Siden man ikke har tilgjengelige kilder der disse opplysningene er hentet fra, kan man ikke vite hva det er Durán og Sahagún valgte å *utelate* i arbeidet sitt. Likevel kan man stille spørsmål om hva det er de har valgt å *bevare* og hvordan dette er i *fremstillingen*? Forfatterne av boka «*Å Gripe fortida*» skriver at en levning kan i sitt nærvær fortelle om den historiske situasjonen som kan være med å fortelle om samtiden som skriften ble skrevet i.¹⁴ Hva er det som blir skrevet? Hvorfor blir det skrevet? Hvordan blir det framstilt? Hva slags motivasjon kan skribenten ha hatt for å skrive verket? Dette er viktige spørsmål å ha med når man skal arbeide med en kilde hvor man skriver om noe som er «ukjent». Fra en tid hvor etnosentrisme innenfor kultur og tro var utbredt innenfor historieskrivingen, handler det også om å skille mellom verdiene til Mexica-folket og verdiene til Durán og Sahagún. Det vil være nødvendig å *kontekstualisere*; skille mellom Mexicas oppfatning av sin bakgrunn (autentisk) og en kristen-europeisk oppfatning av bakgrunnen til Mexica (hybrid).

Ifølge Franz Boas kan man ikke bryte opp kulturelle uttrykksformer ut fra en singularær årsak eller hovedkilde siden ulike former for å uttrykke en kultur er sammenvevd. Om forandring finner sted ved en form (fra troen på flere guder til monoteisme) vil dette påvirke andre former (talespråk, sosial struktur, kunst, osv.). Å beskrive en annen kultur med søkelys på kun et eller få «særtrekk» (eks. Aztekerne drev med menneskeofring) vil være misledende siden andre deler av kulturen ikke blir vektlagt.¹⁵

Den fremste utfordringen bak denne oppgaven er at jeg verken behersker Nahuatl som skriftspråk eller talespråk. Jeg vil for det meste benytte meg av den engelske oversettelsen av Anderson og Dibble som er inkludert i utgaven som har blitt benyttet. Jeg har noe erfaring med spansk skriftspråk, noe som har vært til hjelp i arbeidet for å tyde latin og gammel kastiljansk, der Sahagun bruker disse språkene.

En annen utfordring med overgangen fra nahuatl til engelsk, er min egen forståelse av oversettelse fra nahuatl og engelsk til norsk. Eksempelvis; selv om ordet «gun» blir brukt, må det vurderes ut fra tekstens beskrivelse om det på norsk dreier seg om en håndpistol, arkebuse eller kanon. Her kan nahuatl i originalteksten være til hjelp siden ordet for håndpistol er skrevet annerledes enn «gun» som kan være mindre spesifikt. I sammenheng med kulturmøtet, har historikerne Browne og Burkhart fremvist at oversettelse og forståelse av enkeltord viste seg å være strengt nødvendig i forkynnelsen av kristendommens lære. Dette har motivert meg til å ta opp spørsmålet om hvordan er det Sahagún ordlegger seg rundt sentrale begreper.

1.5 Primærkildene

Det er to primærkilder som benyttes i oppgaven;

Bernardino de Sahagún & *Historia universal de las cosas de la Nueva Espana*.

¹² Kaldal, Ingar. 2011. *Historisk forskning, forståing og forteljing*: 66-67.

¹³ Smith, Michael. 2012. *The Aztecs*: 15-18.

¹⁴ Andersen, Astri. 2015. *Å gripe fortida*: 68-69.

¹⁵ Boas, Franz. 1940. *Race, Language and Culture*: 255-256.

Bernardino de Rivera ble født rundt år 1499/1500 i Leon-provinsen, i det som var en del av kongeriket Castilla og døde i en alder av nitti år i Mexico by. Ut fra munkenavnet var Sahagún fødebyen hans og muligens hvor han vokste opp. Mens Sahagún studerte på universitet i Salamanca, foregikk Mexico-ekspedisjonen til Cortes. Det er uklart eksakt når Sahagún ble medlem av fransiskanerorden, men det er kjent at han var innviet da han i 1527 seilte av gårde til Ny-Spania, bedre kjent som Mexico. Sahagún oppholdte seg store deler på Colegio de Santa Cruz hvor hovedoppgaven hans var å lære bort latin til adelssønner av Mexica-opphav. I tillegg til misjoneringsarbeidet, brukte Sahagún store deler av livet sitt på litterært arbeid. Av det som er blitt bevart, er *Historia universal de las cosas de la Nueva Espana*, som er bedre kjent på engelsk som *Florentine Codex*. Dette er en samling av tolv bøker som tar for seg ulike temaer knyttet til Mexica-folket, herunder mytologi, gastronomi, legevitsenskap, sosiale ritualer og samfunnsroller. Dette har bidratt til samlingens posisjon som det første antropologiske verk fra Amerika. Sahagún fikk aldri anledning til å ferdigstille *Historia universal* fordi samlingen ble i 1577 ble beslaglagt av visekongen av Ny-Spania, Martin Enriquez. Dette var etter ordre fra Kong Filip II av det spanske imperiet, som hadde innførte et forbud mot privatpersoners nedskrivning av de innfødtes tidligere liv, uansett skriftspråk. Det er ikke klart hvordan hoffet til Filip fikk vite om eksistensen til *Historia universal* eller hvorfor et forbud mot slike verk ble innført. Imidlertid sies det at Sahagún frivillig (men ergerlig) leverte fra seg *Historia universal* og andre dokumenter til myndighetene sammen med en forkortet spansk oversettelse, som ble sendt videre til Europa. Originalutgaven av *Historia universal* endte opp i dagens Italia, hvor den ifølge en populær vandremyte ble gitt som en bryllupsgave fra kongen til Francesco de Medici, storhertugen over Firenze. *Historia universal* endte opp i byens berømte bibliotek, *Medicea Laurentiana*, som er opphavet til navnet *Códice Florentino*, florentinerkodeksen.¹⁶

Diego Durán & Historia de las Indias de Nueva España e islas de Tierra Firme.

Først og fremst bør det nevnes at det eksisterer en del usikkerheter rundt bakgrunnen til Diego Durán. Han skal ha blitt født i Sevilla i Andalucía-regionen under den spanske kronen på slutten av 1530-årene. Da han var spedbarn flyttet familien hans til Ny-Spania, der han skal ha vokst opp i det som tidligere var bystaten Texcoco og hovedstaden Mexico by. Til tross for at han offisielt var født kastiljansk, ble han av sine jevnaldrende betegnet som en av Mexicos sønner, en benevnelse som han selv også brukte. I 1556 ble han tatt opp som medlem av dominikanerorden og lærte seg Nahuatl, som på den tiden fremdeles var en nødvendighet for å kommunisere med de innfødte. Durán ble innviet i felleskap med Francisco de Aguillar¹⁷, som skal ha tjenestegjort under ekspedisjonen til Cortes som soldat før han gikk inn i munkeordenen. Aguillar kan ha vært Durán sin inspirasjon til å skrive om den førkoloniale fortiden til mexicanerne siden soldaten ofte er nevnt i *Historia* i sammenheng med erobringen. Samtidig som Durán drev med misjoneringsarbeid, oppsøkte han de innfødte for å samle informasjon for det som senere skulle bli til hans magnum opus; *Historia de las Indias de Nueva España e islas de Tierra Firme*. Mens Sahagúns historieskriving hovedsakelig omhandler erobringen av Mexico-dalen fra de innfødtes perspektiv, går tidsrammen hos Durán lengere tilbake i tid. Fra den mexicanske skapelsesmyten til Cortes ferd gjennom

¹⁶ Browne, Walden. 2000. *Sahagún and the Transition to Modernity*: 3-4, 26-29, 34-35.

^{*17} Må ikke forveksles med Geronimo de Aguilar, fransiskanermunk som tjenestegjorde under Cortes-ekspedisjonen som Maya-tolk.

Mexico, i tillegg til teoretisk forklaring på hvordan deres fortid henger sammen med den universelle verdenshistorien fra kristne europeere.

Duráns fasinasjon utviklet seg til kritikk av de spanke kolonistene og presteskaperet, som ikke skal ha gjort noe særlig forsøk på lære seg de innfødtes morsmål eller forstå deres kulturelle bakgrunn. Å kritisere både det politiske og religiøse styret var en farlig kombinasjon for en dominikanermunk som sto opp for de innfødtes velvære. Dette er i lys av at Durán var med å bevare den ukristne arven til Mexica, noe som enkelte skikkelser i Amerika anså som motarbeiding av misjoneringen. På den andre siden eksisterer det usikkerhet knyttet til om Durán under sin levetid ble utsatt for vanskeligheter fra lokale myndigheter. Dette med tanke på at han selv hadde stilling som oversetter for den mexicanske inkvisisjonen frem til han døde i 1588. Det er lite man vet om det som skjedde med *Historia* både under og etter Duráns levetid. På tross av forbudet kong Filip hadde innført og det at Durán var en kjent skikkelse i sitt miljø, fikk han fullført boka. Det er også uklart om *Historia de las Indias* ble beslaglagt slik det hadde skjedd med Sahagúns *Historia universal*. En utgave av *Historia* som etter hvert endte opp på nasjonalbiblioteket i Madrid, ble ikke gjenoppdaget før ut på 1850-årene av den mexicanske historikeren Jose F. Ramirez.¹⁸

Historieskrivingen om erobringen av Mexico har i moderne tid blitt skrevet av et mangfold av bidragsytere av forskjellige nasjonaliteter innen ulike fagfelt, noe som er i motsetning til tidligere historieskriving om dette temaet. Store deler av det som ble skrevet om Mellom-Amerika på 1500-tallet ble nedskrevet av spanjoler (kastiljanere) som var den koloniale overmakten. Beretninger fra «den tapende part» eller Aztekerne finnes, men deres beretninger fra perioden skal ha blitt gjort under oppsyn av overmakten. Innføring av spansk språk og skriftlitteratur, samt ødeleggelse av bildetegn fra de innfødtes codex-bøkene har resultert i svekkelse av Aztekerens stemme. Spansk etnosentrismen kan hevdes å ha vært dypt preget inn i tekstene fra regionen, noe som kan skyldes kolonimaktens kontroll over landet helt frem til 1821.

Bekymringen for mangel på det «autentiske» skyldes at flere av samtidens historieskrivere (Sahagún, Durán, Motolina, De las Casas) fra kontinentet var medlemmer av katolske munkeordener. En kristen-europeiske etnosentrisme er derfor synlig hos samtlige, og deres personlige interesser gjør seg gjeldene i for eksempel hvordan de mente kolonistene kunne behandle de innfødte.

1.6 Oppgavens struktur

Kapittel 2 vil gi bakgrunnsinformasjon for å belyse sentrale deler av samfunnsstruktur, religiøs tro og språkkulturen som Mexica-folket hadde før spanjolens underleggelse. Kapittelet vil også ta for seg startfasen av koloniseringen av Amerika, etableringen av Ny-Spania og arbeidet til munkeordenene.

Kapittel 3 vil analysere hvilken betydning inkludering av opphavsmytene har hos Sahagún og Durán. Deretter vil det bli diskutert hvordan gudene Tezcatlipoca, Quetzalcoatl og Huitzilopochtli er presentert med hovedfokus på Sahagúns tekster. Til slutt vil kapittelet ta for seg hva slags betydning alkohol og sopper hadde i religionen.

Kapittel 4 vil belyse og diskutere rundt ordvalget som Sahagún har i originalteksten gjennom ord som enten har en religiøs, politisk eller litterær betydning. I dette kapitelet

¹⁸ Durán, Diego. 1994. *History of the Indies of New Spain*: Preface: xv-xvii.

vil det også bli tatt opp hvordan bøkene til Sahagún kan komme med spor om hvordan nahuatl som et muntlig språk kan ha vært bygget.

Kapittel 5 vil ta for seg skildringer av sosiale verdier for menn og kvinner fra Sahagún og Durán. Dette er med bakgrunn i teorien om at enkelte disse verdiene ble tatt med fordi de hadde likhetstrekk med de som var innenfor et katolsk verdisyn. Til slutt vil det bli diskutert hvilke sosial funksjon alkohol, sopper og tobakk hadde i samfunnet.

Kapittel 6 vil presentere og drøfte de mest sentrale funnene fra kap. 3, 4 og 5 i lys av forskningsspørsmålene og problemstillingen som er fremstilt.

Vedlegg er tatt med for en bedre oversikt over navn, begreper og sentrale hendelser. Vedlegg 1) Viser en oversikt over guddommelige skikkelser som er nevnt i kap. 3, 4 og 5 uten at det der er gitt utfyllende informasjon, 2) Inneholder en oversettelse og tydegjøring over nahuatl og spanske begreper som har blitt presentert gjennom oppgaven. Disse ordene er skrevet skråstilt underveis i oppgaven, 3) inneholder en oversikt over sentrale aktører ved etableringen av Ny- Spania, og 4) viser til en kronologisk oversikt over sentrale hendelser for å utdype den historiske konteksten for perioden som Sahagún og Durán levde under (1519-1573).

Kapittel 2 Bakgrunn og historisk kontekst

FIGUR 2.0 KART OVER MEXICO-DALEN; AZTEKERNES NATURLIGE LANDEGRENSER
Bilde er hentet fra *Florentine Codex Book 12: The Conquest of Mexico*.

2.1 Mexica-samfunnet

Da ekspedisjonsflåten til Hernán Cortes forlot Cuba i 1519, var den mexicanske overherredømme på sitt mest utbredte med hensyn til mennesketall og innflytelse i sentral-Amerika. Det eksisterer en terminologisk problematikk når man snakker om et aztekerrike siden dette gir inntrykk av at det var en overordnet leder over hele mexica-

folket. Moctezuma d. y. og hans forgjengere var kun tlatoanii over Tenochtitlán, en av flere titalls bystater som fantes rundt Texcocosjøen.

Kjernen i dette «riket» var alliansen mellom Tenochtitlán, Texcoco og Tlacopan som opprinnelig ble stiftet for å drive vekk Tepanec-folket fra Mexico-dalen.¹⁹ Sett bort fra behovet for krigsfanger til gudeofring, vokste befolkningen slik at ekspansjonen også fikk et økonomisk formål. Spesielt gjaldt dette for Tenochtitlán, som utviklet seg til den mest folkerike byen på kontinentet med sine 200,000 innbyggere. Trippelalliansen presset andre stater til å betale tributter i form av mat, klær, fjær og edelstener, samt deltakelse i *Xochiyaoyotl*-kamper. På sitt mest utbredte skal så mange som 450 bystater enten ha vært skatteprovinser eller klientstater.²⁰ Denne politikken visste seg i ettertiden å være skjebnesvanger for Mexica; bystater utenfor dalen ble fiendtlig innstilt mot Moctezuma og Tenochtitlán og dette er med på å forklare hvorfor så mange av dem valgte å støtte Cortes da konflikten eskalerte.²¹

På samme måte som i det spanske samfunnet fantes det også et hierarki av sosiale klasser blant Mexica. Hvor mange lag av klasser det var er blitt diskutert blant historikere. Tradisjonelt har det blitt ansett at Pipiltin, prestene, *Pochteca*, *Macehualli* og *Tlacotin* utgjorde den sosiale strukturen (se i Liste over begreper). Siden Mexica ikke hadde noen fast hær, måtte menn fra *Pipiltin* og *Macehualli* være trent i strid og respondere når det ble tilkalt til kamptokt. Prester deltok også, men deres rolle var å fremheve moralsk støtte gjennom å oppmuntre krigerne og be til gudeidolene de tok med seg.²²

2.1.1 Språket til Mexica; nahuatl

Nahuatl som skriftspråk eksiterte ikke før spanjolenes ankomst og ble ikke tatt i bruk før ved midten av 1500-tallet. Dette er fordi Mexica som de fleste andre mesoamerikanske folkegrupper benyttet seg av piktografisk skrift eller bildetegn. Dette var noe som hovedsakelig kun prester og *pipiltin* fikk utdanning i, og de utgjorde et mindretall i samfunnet. En av utfordringene bak bildetegn var at de skulle uttrykke bestemte konsepter og var nokså begrenset med tanke på å uttrykke «ny kunnskap» og bevare det. Leseren måtte ty til sin egen forkunnskap fra opplæringen for å tolke budskapet, siden bildetegn kun utgjorde ledetråd for informasjonen.²³

Det var medlemmer av katolske munkeordener som tok for seg arbeidet med å gjøre nahuatl til et skriftspråk gjennom bruk av det latinske alfabetet. Begrunnelsen bak dette skal ha vært for å forbedre kommunikasjonen mellom kolonistene og de innfødte, samtidig som det skulle gjøre det lettere å lære bort den kristne tro.²⁴

¹⁹ Gruzinski, Serge. 1993. *The Conquest of Mexico*: 7-8.

²⁰ Smith, Michael. 2012. *The Aztecs*: 50-51, 165-166, 179.

²¹ Todorov, Tzvetan. 1996. *The Conquest of America*: 58.

²² Smith, Michael. 2012. *The Aztecs*: 134-135, 161.

Carrasco, David. 2011. *Daily life of The Aztecs*: 146.

²³ Smith, Michael. 2012. *The Aztecs*: 13-14.

²⁴ Burkhart, Louise. 1989. *The Slippery Earth*: 23.

FIGUR 1.2.1 TIDLIGERE HERSKERE OVER TENOCHTILÁN. HENTET FRA FLORENTINE CODEX 8. I rute 5 og 9 har Moctezuma d.e. og Moctezuma d.y blitt «skrevet» inn. På tross av at navnene deres skal ha vært identiske i talespråket, blir de ikke utformet identisk eller har likhetstrekk med bildetegnene. Emblemet ved siden av dem er den eneste markøren for å skille de to ulike individer med identisk navn fra hverandre.

2.1.2 Religion hos Mexica

Det mest kjente aspekter hos aztekerne var at de skar opp mennesker og rev ut hjertet for å ofre til gudene sine. Hva var bakgrunnen bak denne praksisen?

Det mest kjente aspekter hos aztekerne var at de skar opp mennesker og rev ut hjertet for å ofre til gudene sine. Hva var bakgrunnen bak denne praksisen? Hos Mexica var det trodd at alle og alt rundt seg hadde en livskraft som var årsaken for at det kunne eksistere eller opprettholdes. Gudene trengte overføring av livskraft til seg ellers så kunne de ikke hindre at katastrofer som tørke og slukning av solen ville forekomme. Livskraften hos et menneske var delt opp i tre ulike deler som oppholdte seg i bestemte kroppsdelene; hodet, hjertet og leveren. Sjelen for virilitet, som lå i hjertet og var kjent som «Teyolia» kunne ikke frigjøres fra kroppen på en vanlig måte når en person døde.²⁵ Et annen viktig element fra religionen er bruken av to kalendere; *Xiuhpohualli* og *Tonalpohualli*. Mexica-folket hadde en oppfatning av at tiden var sirkulær; alt blir gjentatt.²⁶ Hver eneste dag hadde en religiøs betydning for dem²⁷ og mente at aktiviteter som ble utført på bestemte dager ville resultere til et bestemt utfall. Derfor var viktig at man ikke giftet seg eller gikk lange reiser på ulykkesdagene. Hvilken dag og når på døgnet et barn ble født hadde stor betydning for hva slags navn, personlighet og fremtid de ville få.²⁸ Dette skilte seg drastisk fra den kristne oppfatning rundt tid. Her var singulær og hadde et klart utfall; Jesus Kristus ville en dag komme tilbake og det gode skal få en endelig seier over det onde.²⁹

Ifølge Smith hadde Mexica-religionen over 200 navngitte guddommer, der enkelte av dem hadde tilknytning til en bestemt posisjon og tildelt oppgave. Enkelte guder hadde posisjon som beskytter for en bestemt *altepetl* eller var patronsgud for yrker.³⁰ På grunn av den store panteonen som fantes i Mexica-religionen er det kun tatt med de aktuelle gudene for oppgaven (vedlegg 1).

²⁵ Carrasco, David. 2011. *Daily life of The Aztecs*: 126-127.

²⁶ Browne, Walden. 2000. *Sahagún and The Transition to Modernity*:72

²⁷ Burkhart, Louise. 1989. *The Slippery Earth*:73

²⁸ Carrasco, David. 2011. *Daily life of The Aztecs*:68-69, 119-120

²⁹ Browne, Walden. 2000. *Sahagún and The Transition to Modernity*:85

³⁰ Smith, Michael. 2012. *The Aztecs*: 204.

Det må nevnes at nedtegnelse av guddommens navn i tekstene til Sahagún og Durán ikke nødvendigvis betyr at guden selv er den som bli omtalt. I konteksten av religiøse roller og funksjoner, har det i bøkene blitt funnet fram tre andre ulike tilfeller der gudenavn blir benyttet.

- Underguder: Flere av gudene hadde en rekke mindre guddommer som representere de samme oppgavene som hovedguden og kunne også ta i bruk navnet.³¹
- Prester: Yppersteprester kunne bruke gudenavn som tittel for det templet de hadde ansvar for. I Tenochtitlan ble de kalt for Quetzalcoatl.³²
- «Imitatorer»: Utvalgte mennesker som skulle ofres ved bestemte høytider ble kledd i antrekk og gjenstander assosiert med guden før de skulle ofres.³³

2.2 Spansk kolonialisme i Amerika

2.2.1 Karibiske øyer og erobringen av Mexico (1492-1521)

De første europeere som forsøkte å bosette seg i Amerika var deltagere fra Kristoffer Columbus sin første ekspedisjon, hadde forsvunnet da Columbus returnert til Haiti under sin andre sjøreise. Overfall fra lokale innfødte var alltid en trussel, men kolonistene som kom til de karibiske øyer opplevde også andre utfordringer i form av høy temperatur, lite dyrkbar jord, manglende kjennskap til dyrene og floraen som fantes. Med manglende støtte fra hjemlandet der skip kom frem til ubestemt tid eller aldri på grunn av forlis, måtte kolonistene gjøre alt som var nødvendig for å overleve. Dette inkluderte blant annet neglisjering av spredningen av den katolsk tro, samt ty til slavebruk av svakere innfødte. De første dominikanermunkene som ankom fordømte dette og truet med utestenging fra kirken. Under dronning Isabellas levetid hadde konvertering av de amerikanske innfødte blitt lagt fram som en av de viktigste oppgavene for kolonistene, men da hun døde i 1504 lå ikke lenger dette ansvaret hos dem. Hennes ektemann, kong Ferdinand. II av Aragon og regent over Castilla skal ha oppfattet munkens innblanding som motarbeiding av etablering av koloniene, men ble over tid mindre kritisk til dem. Enkelte munkebrødre valgte å tie da de ble klar over hvor avhengig de var av kolonistene og *Encomienda*-systemet.³⁴

Majoriteten av europeere som reiste ut til disse koloniene var kastiljanere, ofte unge menn som ikke hadde fremtidsplaner på hjemstedet. Enkelte valgte å følge etter familiemedlemmer som hadde klart å sikre seg *Hacienda*, noe som var vanskelig for folk av lavere stand å skaffe seg i Spania. Nyheter om funn av gull skal også ha vært en faktor selv om det viste seg at det ikke var så mye å finne av på øyene. Dette er faktorer som var med på å resultere til at bosetninger på Cuba, Jamaica og Puerto Rico ble etablert etter å ha klart å underkue de innfødte.³⁵

Siden det var langt flere menn av europeiske opphav enn kvinner, resulterte dette i at kvinner fra lokale stammer ble tatt inn som enten konkubine eller hustru. Kastiljanere

³¹ Smith, Michael. 2012. *The Aztecs*: 208.

³² Smith, Michael. 2012. *The Aztecs*: 219.

³³ Todorov, Tzvetan. 1996. *The Conquest of America*: 157-158.

³⁴ Pietschmann & Emmer. 1999. *General History of the Caribbean Volume II*: 83, 86, 88-89, 92-93.

Lockhart, James. 1983. *Early Latin America*: 109.

³⁵ Whitehead & Emmer. 1999. *General History of the Caribbean Volume II*: 182- 183.

skal ha vært mer tolerante når det kom til barn født utenfor ekteskap, en tradisjon fra deres hjemregion.³⁶ Kontakten mellom de innfødte stammene og spanjolene resulterte i en drastisk nedgang i folketallet. Dette var ikke bare på grunn av stridigheter, utmattelse fra tvangsarbeid, men viktigst av alt var det epidemier av sykdommer som var mindre dødelig for spanjolene. Tanken om at menn med status ikke skulle drive jordbruk³⁷ og dødsfall blant de lokale innfødte førte til at spanjolene gradvis måtte importerte slaver fra Afrika.³⁸

Det har ofte blitt begrunnet at våpenteknologien til spanjolene var en avgjørende faktor for at Cortes klarte å erobre Mexico med kun menn, uten å inkludere ekspedisjonen til Narvaez eller innfødte allierte. Da Cortes ankom den mexicanske kysten og grunnla Vera Cruz skal de ikke hatt mer enn 32 armbrøster, 13, geværer, 10 kanoner og 4 falkonetter. Der er uklart hvor mye ammunisjon og krutt de allerede hadde brukt opp før de startet ferden til Tenochtitlán. En annen faktor som bidro til at spanjolene i begynnelsen vant alle slagene de deltok i, var at de innfødte hadde som skikk å advare sine motstander før de angrep med det formålet å ikke drepe, men for å ta krigsfanger.³⁹

2.2.2 Etableringen av «Ny-Spania» (1520-1570)

Etter erobringen ble Tenochtitlán plyndret og ødelagt av spanjolene, som deretter valgte å anlegge Mexico by i ruinene av bystaten. Både Mexico-dalen og territoriene til spanjolenes allierte ble slått sammen til en spansk guvernørprovins under navnet Nueva España.⁴⁰ I startfasen var spanjolene avhengig av assistanse fra Tlaxcala'ene for å opprettholde og utvide koloniene med militær makt, som i gjengjeld fikk mange administrative posisjoner over den innfødte befolkningen. På grunn av Nahuatl-allierte og spanske munk, fortsatte nahuatl å være mellomspråket i de nordlige delene av Mellom-Amerika resten av århundret.⁴¹ Cortes og hans menn innførte *Encomienda*-systemet og retten til *Repartimiento* som fantes på de karibiske øyer. De tok de mest fruktbare jordområdene for seg selv og tvang den lokale befolkningen til å jobbe for dem, noe som førte til mishandling, utmattelse og død.⁴²

Rapportene om mishandling og slavebruk ble sendt til Europa, det skapte forskrekkelse og fremstilte det spanske imperiet i et negativt lys. Hoffet var klar over disse ugjerningene, men det eksiterte en usikkerhet med hensyn til hvordan de skulle involvere seg i situasjonen. Det var bekymring over at *Encomienda*-systemet i Amerika ga for mye politisk frihet sammenlignet med det politiske systemet i hjemlandet. På den andre siden var den spanske administrasjonen relativt svak med tanke på å håndheve sine lovverk i koloniene. Om de negativt påvirket interessene til *Hacienda*-eierne, kunne det medføre at de ikke betalte skatt eller avgifter som *Quinto*; i verste fall kunne det føre til opprør.⁴³

Senere tiltak for å styrke byråkratiet og minske lokal rivalisering var å samle kolonisamfunnene til to visekongedømmer; et i Peru og et i Mexico. I 1542 ble en rekke lover innført i visekongedømmene for å sikre beskyttelse hos de innfødte og redusere kolonistens makt. Disse lovene var etter påbud fra Kong Karl, men de ble ikke for sterkt

³⁶ Lockhart, James. 1983. *Early Latin America*: 8-9.

³⁷ Lockhart, James. 1983. *Early Latin America*: 6.

³⁸ Lockhart, James. 1983. *Early Latin America*: 112, 130.

³⁹ Hassig, Ross. 1994. *Mexico and the Spanish Conquest*: 24-27, 47, 146,

⁴⁰ Gibson, Charles. 1964. *The Aztecs Under Spanish Rule*: 368.

⁴¹ Todorov, Tzvetan. 1996. *The Conquest of America*: 123.

⁴² Smith, Michael. 2012. *The Aztecs*: 39, 291-292.

⁴³ Lockhart, James. 1983. *Early Latin America*: 21, 94, 103.

håndhevet. Etter at kolonistene i Peru gjorde opprør og tok livet av kongens representant i 1546, måtte deler av Leyes Nuevas omgjøres etter deres ønske.⁴⁴

Etableringen av Ny-Spania førte også til at kolonistene videreførte sykdommer som den innfødte befolkningen ikke hadde opplevd før. Mangelen på naturlig resistens resulterte i at utbrudd av meslinger og kopper, noe som reduserte befolkningstallet drastisk. Det har blitt anslått at omtrent 25 millioner mennesker levde i Mexico ved starten av erobringen, mens det ved slutten av århundret knapt var en million igjen.⁴⁵

2.2.3 Misjoneringvirksomhet i Mexico

De første fransiskanermunkene ankom Mexico by i 1524 og på grunn deres arbeid på å konvertere de innfødte inn i den kristne tro, ble de kalt «Mexicos tolv apostler». En av disse mennene var Toribio de Benavente, som skrevet en god del om dette.⁴⁶ Over tid kom det flere medlemmer, inkludert fra Dominikaner og Augustiner-orden til de største bosetningene. Fransiskanerne utgjorde majoriteten av disse, hvor det i Mexico-dalen var det nesten fire ganger så mange stasjoner etablert av dem i forhold til dominikanere. Overlegenheten til fransiskanere kan sammenlignes med den i høymiddelalderens Europa, hvor de hadde over 1000 bygninger under seg. Dominikanere hadde på samme tidspunkt (1300) rundt 590.⁴⁷

At fransiskaner- og dominikanerorden nærmest ble tildelt ansvaret for konverteringen av de innfødte i Amerika er ikke akkurat noen overraskelse. De hadde begge tidligere erfaring med å motarbeide ikke-katolsk trosretning i Sør-Frankrike og Nord-Italia på vegne av pavekirken.⁴⁸ Selv om både fransiskanere og dominikanere hadde mye av den samme strukturen og levereglene (inkludert leve i fattigdom), var det generelle ulikheter mellom dem. Mens det var krav om at medlemmene i dominikanerordenen var presteviet, var fransiskanermunkene for mesteparten legfolk eller ikke-ordinerte. Fransiskanermunker la mer vekt på individets personlige tro kontra dominikaneres prioritering av en felles tro så lik med trosbekjennelsen som mulig. Dette førte til uenighet i hvordan man skulle drive misjoneringarbeidet, og behandlingen av de innfødte.⁴⁹ Sist nevnte skapte like mye uenighet mellom organisasjonene som det var mellom privatpersonene. Frustrasjonen var også rettet mot kolonistene. Enkelte mente at kolonistene med vilje hindret at de innfødte ble konvertert til katolisismen for å maksimere sin makt over dem. Rapporter ble sendt til hoffet i Valladolid og til pavestolen i Roma. Pave Paul III erklærte i 1537 at de innfødte i Amerika hadde sjeler og ikke kunne gjøres til slaver, selv om de fulgte en hedensk tro. I begynnelsen var det lite pavestolen kunne gjøre for å involvere seg i spørsmålet om konvertering og behandling av de innfødte siden det nærmest var en spansk nasjonalsak. I 1508 hadde paven overført

⁴⁴ Gibson, Charles. 1964. *The Aztecs under Spanish Rule*: 62.

Todorov, Tzvetan. 1996. *The Conquest of America*: 161.

⁴⁵ Todorov, Tzvetan. 1996. *The Conquest of America*: 133.

⁴⁶ Leon-Portila, Miguel. 1972. *The Broken Spears*: 153.

⁴⁷ Ingesman, Per. *Kirkens historie Bind 1*: 501.

Browne, Walden. 2000. *Sahagún and The Transition to Modernity*: 110.

Todorov, Tzvetan. 1996. *The Conquest of America*: 32.

Burkhart, Louise. 1989. *The Slippery Earth*: 16-17.

⁴⁸ Ingesman, Per. *Kirkens historie Bind 1*: 497, 499, 501.

⁴⁹ Ingesman, Per. 2012. *Kirkens historie Bind 1*: 496-497.

Burkhart, Louise. 1989. *The Slippery Earth*: 16.

ansvaret for katolsk utdanning til den spanske kronen i Amerika i gjengjeld for at de finansierte utbyggelsen av kirker og skoler for geistligheten.⁵⁰

Uansett om de ble mislykket av kolonistene eller ikke, så spilte munkene en viktig rolle som tolk mellom kolonistene og de innfødte siden de var blant de få spanjolene som villig lærte seg nahuatl. Ved begynnelsen ble mesteparten av misjoneringen kun drevet i nærheten av storbyene, hvor de første skolene ble opprettet. Her ble det vektlagt at sønner av det tidligere adelskapet skulle lære seg latin og teologi. Ifølge Burkhart var de første misjonærene mer opptatt av at de innfødte skulle leve et kristent liv enn å forstå kristne doktriner.⁵¹ I perioden 1521-1540 holdte de fleste spanjoler minst mulig personlig kontakt med de innfødte.⁵² Den første bølgen med fransiskanere var ikke bevisst over at språket har sammenheng med tanke og oppfatning, de var mer opptatt av å finne synonymmer i nahuatl som hadde spansk betydning.⁵³

Browne tar fram et eksempel hvor Motolina observerer et av *auto sacramentales* som fransiskanere pleide å arrangere. Motolinia anså deltakelsen og engasjement fra de innfødte som fysisk tegn på at de hadde tatt til seg kristendommen. Hva han ikke skal vite er disse scenestykkene har likhetstrekk av ritualer som ble utført i det førkoloniale samfunnet. Han skriver at Mexica-folket var så betatt av fremhevelsen av kristen moral, at de ivrig brukte blomster for å uttrykke sin takknemlighet og til ære for Gud. Det han ikke visste er at disse blomstene bestemt ble samlet inn og ofret til ære for gudene som tok for seg nytelse, kunstformer og blomster.⁵⁴

⁵⁰ Pietschmann & Emmer. 1999. *General History of the Caribbean Volume II*: 89.

Todorov, Tzvetan. 1996. *The Conquest of America*: 110, 161, 172, 220.

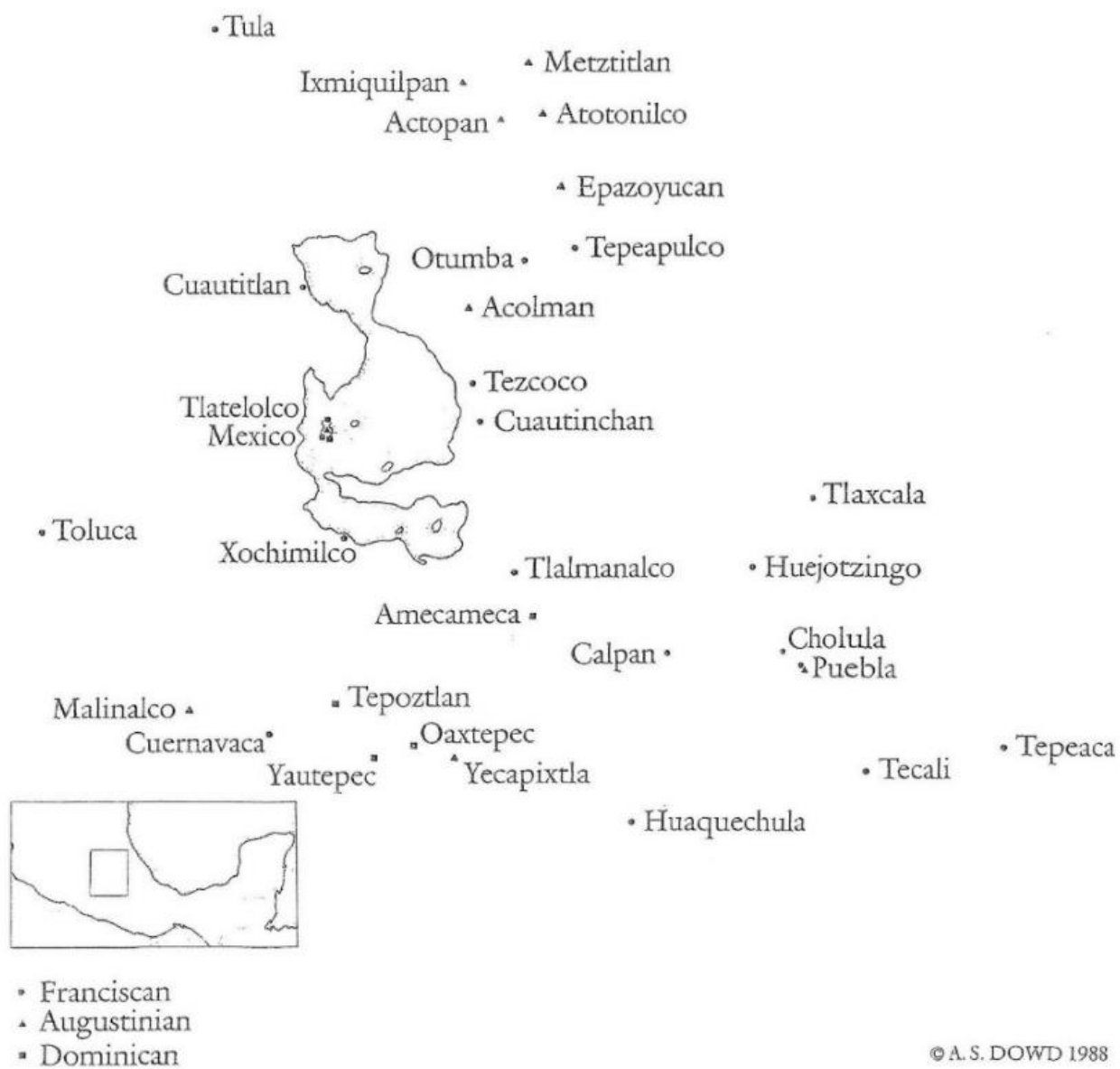
⁵¹ Burkhart, Louise. 1989. *The Slippery Earth*: 15, 19, 69.

⁵² Lockhart, James. 1992. *The Nahuas after the Conquest*: 263.

⁵³ Burkhart, Louise. 1989. *The Slippery Earth*: 11-12.

⁵⁴ Browne, Walden. 2000. *Sahagún and The Transition to Modernity*: 146-147.

The Missionary Missionized

FIGUR 2.2.3 KART OVER STASJONER OPPRETTET AV MUNKEORDENENE
Kartet er hentet fra boka *The Slippery Earth* av Louise Burkhart.

Kapitel 3 Framstilling av myter og guder hos Sahagún og Durán

I dette kapitlet skal jeg belyse både fremstillinger av opphavsmytten til Mexica, gudemyter og sentrale gudeskikkelser.

3.1 Innledning

Når det kommer til fremstillingen av både erobringen av Mexico og det førkoloniale samfunnet fra Mexicansk perspektiv har dette blitt ansett som problematisk.⁵⁵ Dette ligger blant annet i at det var spanjolene som hadde presentert de innfødte for latinsk skriftspråk eller sagt med andre ord; Vest-Europas metode for å bevare og spre kunnskap. Fokuset i de første europeiske kildene dreide seg ikke om kulturen til de innfødte, men om selve erobringen til Hernán Cortes. De første europeiske kildene angående erobringen ble ikke skrevet under selve erobringen, men først rundt 1530 tallet. Beskrivelsene om kulturen til Mexica-folket og andre mesoamerikanske grupper kom senere. Likevel har det ikke hindret historikere som Miguel León-Portilla i moderne tid å arbeide for en kulturell rekonstruksjon der kristen-europeiske innflytelse er utelatt.⁵⁶

Ifølge Todorov var motivasjonen for Sahagúns forfatterskap både å skaffe seg troverdig kunnskap om Mexica-kulturen samt å ivareta den. Han bygger opp påstanden sin ved at bøkene til Sahagún skulle være bygget opp av informasjon fra øyevitner som ble oppfattet som mest troverdige; Mexica-folket. Todorov skriver også at Sahagún var en av de første innenfor vestlig historieskriving til å velge ut sine informanter og konstant sammenligne informasjonen de kommer med for å bekrefte deres troverdighet. I tillegg skriver han at Sahagún besluttet å skrive bøkene på informantenes morsmål for kunne bevare informasjonens autenticitet.⁵⁷

Muligens var det Sahagúns formål å skaffe seg sann kunnskap om Mexica-kulturen fra troverdige øyevitner blant lokalbefolkningen, men Todorovs påstand om at han ville bevare den kan diskuteres. Todorov vektlegger Sahagúns rolle som historieskriver uten å ta opp hans rolle som fransiskaner eller misjonær for katolsk tro. Browne hevder at det var Sahagúns mål å samle inn kunnskap om Mexica og renskrive kulturen slik at den passet inn med en kristen-europeisk verdenslære.⁵⁸

Når det kommer til Durán, tydeliggjør Todorov at dominkarens hensikt er å tydeliggjøre hvordan avgudsdyrkelsen til de innfødte har blitt bevart inn i deres historie og tradisjoner, noe som tidligere har blitt neglisjert.⁵⁹ Browne skriver at Durán mente det var nødvendig å starte konverteringen med et blankt ark siden den som har blitt drevet med så langt har vært slurvete for å avskaffe djevel-kultdyrkelsen.⁶⁰

Både Durán og Sahagún har skrevet om Mexicas opphavsmyte, men fremstiller det på ulikt vis og med hver sitt fokus. Durán henviser til både det gamle testamentet og gresk mytologi for å forklare hvem Mexica-folket kan ha nedstammet fra, etter noe som er gjenkjennelig. De kan være etterkommere fra den greske øystaten Atlantis, men på en annen side kan de være avkommet fra en av Israels ti tapte stammer fra det gamle testamentet. Ut fra mine funn er det mange referanser til gresk-romerske skikkelser hos

⁵⁵ Todorov, Tzvetan. 1996. *The Conquest of America*: 54.

⁵⁶ Burkhart, Louise. 1989. *The Slippery Earth*: 5-7.

⁵⁷ Todorov, Tzvetan. 1996. *The Conquest of America*: 223.

⁵⁸ Browne, Walden. 2000. *Sahagún and The Transition to Modernity*: 72.

⁵⁹ Todorov, Tzvetan. 1996. *The Conquest of America*: 203.

⁶⁰ Browne, Walden. 2000. *Sahagún and The Transition to Modernity*: 191-192.

Durán, dette finner vi også hos Sahagún. Et spørsmål som kan stilles er i hvilke grad dette kan gjenkjennes og sammenlignes med den gamle verden med. Eksempelvis kaller Sahagún guden Chiocome Coatl som kan sammenlignes med den romerske gudinnen Ceres. Dette ligger i at de begge var kvinner og hadde ansvar for jordbruk samt fruktbarhet. ⁶¹

3.2 Opphavsmyster

Noe som blir fremvist av både Sahagún og Durán i tekstene er at de forsøker å knytte kunnskapen fra det kjente Europa med informasjonen fra det fremmede Mexica. Hovedforskjellen mellom dem er at Durán har mer på det mytologiske-historiske enn Sahagún, og han forsøker å sammenkoble noe gjenkjennelig inn i det ugjenkjennelige slik at det kan passe inn i den kristne-europeiske verdensforståelsen. Sahagún prioritering var i større grad de religiøse og sosiale funksjoner i Mexica-samfunnet. Problematikken som ligger hos begge, er at fremstillingene de kommer med ikke alltid er forenlig med informasjonen de kommer med. Hovedtrekkene i hvordan de på hver sin måte skriver om opphavsmysten til Mexica og hva de legger vekt på kan beskrives slik;

Sahagún ⁶²

Sahagún beskriver at ifølge myten ble folket som overtid skulle få navnet Mexica til under vandringen fra ødemarken Chicimeca ledet av en mystisk presteskikkelse. Han het Mecitl og det er fra hans navn at folkegruppen fikk sin identitet etter at de slo seg ned for å anlegge sin by. Ifølge Sahagún var Mecitli personlig i samtale med diablo/djevelen og det var på grunn av denne egenskapen at han ble fulgt og adlydt. Mexica vandret til kysten, deretter over fjellene, men hvert forsøk på å bosette seg ble avverget av de som var allerede var der.

Durán ⁶³

Durán viser til at Mexica opprinnelige tilhørte en gruppe mennesker som bodde i huler i et land som het Aztlan og snakket et felles språk. Ifølge myten delte denne gruppen seg i syv grupper⁶⁴. Gruppene forlot hjemlandet en etter en for å finne et nytt sted å bosette seg. Den siste gruppen som reiste bort, var de som over tid ville ta til seg navnet Mexica og dette hendte i året 1093. Dette folket ble ledet av en prest som het Meci, og som ble navnet som denne gruppa tok til seg, en handling som Durán sammenligner med romerne og Romulus. Meci fortalte at han hadde blitt snakket til av gudene og fått veiledning om å finne et bestemt tegn for hvor de skulle bosette seg permanent. Durán skriver at vandringen ute i ødemarken tok 80 år⁶⁵ før de stanset og anla byen Tenochtitlán. Under vandringen hadde Mexica klær som var identisk med jødiske kapper og de hadde en hebraisk vane om å navngi byene sine etter grunnleggere. Det var under vandringen at djevelen Huitzilopochtli ga Mexica tegn om at de skulle ofre menneskehjarter. Det ble fortalt at dette skulle gi guddommen næring og blidgjøre han. Som man kan se finnes det en hybridisering innenfor opphavsmysten til Mexica-folket hos både Durán og Sahagún, begge har en djevel/diablo involvert. Dette blir tydeligst

⁶¹ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 35.

⁶² Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*: 189-190.

⁶³ Durán, Diego. 1994. *History of the Indies of New Spain*: 10, 12-13, 21-23, 25, 28.

⁶⁴ Disse gruppene var Xochimilca, Chalca, Tepanec, Colhua, Tlauhucia, Tlaxcala og Mexica

⁶⁵ Denne vandringen har likhetstrekk med jødernes flykt fra Egypt i Mosebøkene, der de vandret gjennom ørken i 40 år før det fant landet som Gud hadde lovet til dem

fremvist hos førstnevnte. Likhetstrekket mellom den mystiske Meci og mytologiske Romulus, men også sammenligning med det vandrende folket til det jødiske folket fra Mosebøkene. Vi ser at det er fellestrekk hos Mexica og jødene når de på vandring i ødemarken og får tegn fra deres gud om at de skulle bosette seg på et bestemt sted. Tegnet til Mexica var at de skulle finne en ørn som satt i en blomstrende kaktus og spiste en slange⁶⁶, et symbol man i moderne tid ser i Mexicos nasjonalflagg, et minne om folkets historie.

Noe av det første Durán skriver om i *Historia de las Indias* er at han er overbevist om at Mexica-folket er etterkommere av en av Israels ti tapte stammer. Dette skal ha skjedd etter at kong Salmanassar av Assyria hadde erobret Israel og splittet det jødiske folk. Durán bruker hellige tekster fra Bibelen som bevis og henviser leseren til bøkene til profetene Jeremia, Ezekiel og Hosea. Gud hadde tross alt lovet etterkommere å bli så tallrike som sand i ørken, slik det var skrevet⁶⁷. Durán konkluderte med dette at det førte til mangel på ledig jord og enkelte av dem derfor måtte reise bort. Over tid hadde Mexica glemt sin opprinnelige tro og i sin uvitenhet begynte de å drive med avgudsdyrkelse og onde handlinger, blant annet menneskeofring. Dette gjorde Gud harm og han straffet dem denne handlingen, samtidig holdte han sitt løfte om å gjøre dem mange og fruktbare. Straffen kom i form av at Mexica som et folk skulle bli feige og svake, samt et løfte om at et annet folk skulle ville komme til dem. På grunn av feighet og troløsheten hos dem, samt veiledelsen Cortes og hans menn fikk fra Gud var grunner til at det tallrike Mexica-folket ble underkuet.⁶⁸

Sett bort fra Bibelen, skal det nevnes at det heller ikke er uvanlig å finne skikkelser eller elementer fra gresk-romersk mytologi i disse tekstene. Dette er ikke noe særegent fra Durán eller Sahagún, men likevel så kan man stille spørsmål om hvorfor menn i tjeneste for den katolske tro tar i bruk den «førkristne» kulturen til europeere.

Historikere fra deres samtid hadde faktisk utviklet en tradisjon i å sammensmelte historiefaget med religion og mytologi, spesielt når man beskrev fortiden til et folkeslag. Denne sammensmeltningen blir sett frem gjennom renessansen⁶⁹; tidsepoken som de begge var en del av. Denne sammensmeltningen blir fremvist i et av senmiddelalderens viktigste litterære verk; *Den gudommelige komedie*, skrevet nesten 200 år før Sahagúns fødsel. Forfatteren Dante Alighieri har hevdet at reisen gjennom helvete til himmelen i diktet er basert på noe som virkelig hendte. Gjennom helvetes ni sirkler er de vitner til personer som Kleopatra, Julius Caesar og pave Bonifatius. VIII, samt skikkelser som Medusa, Minotaurus og Cacus, sønn av smedguden Vulcan.⁷⁰

Det viktigste bidraget fra Dante her er hvordan han har sammenkoblet den «ukristne» fortiden med sin «katolske» samtid, ikke nødvendigvis om han og romerske Vergil faktisk møter på en gresk halvgud i Helvete. Denne arven fra Dante ble nærmest videreført til Amerika, hvor det nærmest ble gjort ut av nødvendighet for å tydeliggjøre noe ugjenkjennelig.

⁶⁶ Durán, Diego. 1994. *History of the Indies of New Spain*: 42.

⁶⁷ Durán henviser mulig til Jesaja, kapittel 48, avsnitt 19.

⁶⁸ Durán, Diego. 1994. *History of the Indies of New Spain*: 4-7.

⁶⁹ Palmer, R. R. 2014. *A History of Europe in the Modern World*: 61, 64.

⁷⁰ Alighieri, Dante. 2017. *Inferno*: 10, 45, 51, 75, 92, 137, 178.

Skikkelser som Huitzilopochtli og Tezcatlipoca kunne ikke bli sammenlignet med den kristne Gud, dette ville vært ha en utenkelig handling for de som oppfattet seg som kristne. Det var også religiøse forskjeller mellom de to troskulturene som gjorde det utfordrede å komme med en sammenligning. For kristne fantes det ikke guder, kun Gud og dette ble fra dem oppfattet som en universell lærdom. For Mexica kunne en gud være flere guder og omvendt, samtidig kunne hver bystat eller folkegruppe velge hvilken gud de skulle dyrke mer enn de andre gudene. Var det noe annet enn den kristne kulturen som spanjolene kunne benytte for å gjøre Mexica-kulturen gjenkjennelig?

Ifølge Todorov kunne denne gjenkjenneligheten bli gjort gjennom den førkristne kulturen til europeerne, der hovedfokuset er lagt på den gresk-romerske kulturen. *Conquistadorer* som Bernal Díaz og Francisco de Aguilar brukte i større grad den gresk-romerske arven til å tydeliggjøre de innfødte enn det kristne. Todorov skriver at dette skal visst også skyldes at under Renessansen hadde det forekommet en sammensmelting mellom de to europeisk kulturene. Her hadde det oppstått et nytt perspektiv; overgang fra en egosentrisk til et allosentrisk forståelse med et fokus rettet mot fortiden frammenfor nåtiden eller fremtiden.⁷¹

Sett bort fra opphavsmysten til Mexica hos Sahagún, som blir presentert ganske sent i samlingen (i bok 10) har han i bok 3 tatt for seg gudenes bakgrunn. Til tross for at han gitt bok 3 undertittelen «gudenes opphav», inneholder det i alt kun to gudemyter; unnfangelsen av Huitzilopochtli og Tulas undergang. De eneste sentrale gudene i disse mytene er Huitzilopochtli, Quetzalcoatl og Tezcatlipoca (som Titlacauan), noe som er litt fascinerende siden flere titalls guder har blitt navngitt i bok 1. Kan det være en hensikt på hvorfor Sahagún valgte å inkludere disse to med i samlingen? Og hvordan ellers er det disse tre skikkelsene blir fresmilt i resten av bøkene?

Unnfangelsen av Huitzilpochtli ⁷²

En kvinne ved navn Coatlicue var mor til en rekke guddommer. En dag mens hun gjorde bot og feiet ved et sted som het Coatepec, kom hun over en ball laget av fuglefjær. Etter å ha kommet i kontakt med ballen, plukket hun ut fjærene og festet dem ved livet, begynte magen hennes å svulle opp. Da barna hennes la merke til at hun var gravid og visste ikke hvem som var faren, følte de skam og uttrykte harme overfor Coatlicue. Eldste datteren Coyolxauhqui gikk i samtale med sine søsken og de bestemte seg for å ta livet av sin mor og hennes ufødte barn. Coatlicue ble livredd og sørget over dette, men hun ble trøstet av barnet i magen som talte til henne.

Da tiden kom for at søskenflokket skulle drepe dem, bestemte budbringeren Quauitlicac seg å oppsøke Coatlicue og fortelle fosteret (som var hans nevø) om hva som skulle skje. I det søskenflokket var kommet nær ble Huitzilpochtli født, fullt voksen og bevæpnet. Han kappet hodet til Coyolxauhqui av og kroppen hennes smuldret opp i biter. Han jaget etter de andre, som forgjeves ba om nåde, men det endte med at de fleste av dem ble drept. Noen få klarte å flykte sørover. Huitzilpochtli opplevde en tilfredsstillende for å ha drept sine søsken og tok deres eiendeler som bytte. For denne handling ble han ifølge Sahagún både respektert og fryktet av Mexica-folket.

Tulas undergang ⁷³

⁷¹ Todorov; *The Conquest of America*: 105-106, 108-109.

⁷² Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 3: The Origin of the Gods*: 1-5.

⁷³ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 3: The Origin of the Gods*: 13-21, 33-38.

Det fortelles at en magiker ved navnet Quetzcaolcoatl i gammel tid ble bedt til og dyrket som en guddom i byen Tula. Toltek-folket var dyktige mennesker med store rikdommer og overflod av mat. De var eksperter innenfor ulike former for håndverk som steinkutting, gullsmeding og fjærmakeri. Alt hadde de lært fra Quetzcaolcoatl som ledet dem, men velstanden deres hadde gjort dem uoppmerksomme. Demonene Tezcatlipoca (som går under navnet Titlacauan⁷⁴), Huitzilopochtli og Tlacauepan var i samtale om hvordan de kunne få den velstående byen ødelagt. Titlacauan hadde en plan og han transformerte seg til en gammel mann og oppsøkte Quetzcaolcoatl. Titlacauan la merke til hvor sliten Quetzcaolcoatl så ut til å være og ga han tilbudet om å smake på en trylledrikk som ville gjøre han beruset, men også gjøre han frisk. Opprinnelig nølte Quetzcaolcoatl, men han var så utslitt at han valgte å ta en liten slurk og endte opp med å drikke hele innholdet, som viste seg å være *pulque*. Quetzcaolcoatl sovnet på stedet og Titlacauan gikk så inn i byen Tula.

Byens hersker het Uemac og hadde en datter som var så vakker at mange adelsmenn ønsket å gifte seg med henne. En dag fikk hun øye på Titlacauan i forkledning som en utenlandsk selger utenfor palasset og ble raskt syk etter å ha sett han. Uemac fikk høre om selgeren som datteren hadde sett før hun ble dårlig, men han var ikke lenger å finne i Tula. Da Titlacauan bestemte seg å komme tilbake, ble han tilkalt og kom i møte med Uemac. Titlacauan fortalte at han skulle kurere herskerens datter, men til gjengjeld skulle han få henne i ekteskap. Uemac gikk med på kravet og datteren hans ble frisk igjen, men handlingen hadde gjort mange adelsmenn rasende over at han hadde gitt bort sin datter til en utenlandsk selger. Dette (og en rekke andre hendelser utført av Titlacauan) førte til at Toltek-folket begynte å slå i hjel hverandre og ødelegge byen. Når Quetzcaolcoatl våkner opp fra søvnen, oppdager han at byen Tula og innbyggerne har blitt ødelagt. I sin sorg og fortvilelse ødelegger han sitt eget hjem og satt fyr på det. Han gråt en siste gang for Tula før han reiste bort mot et mystisk sted som het Tlapallan. På veien ble han møtt av de tre demonene og de spurte om hvor han skulle reise til og hvorfor. Quetzcaolcoatl fortalte at han hadde blitt tilkalt av solen selv, og at han skulle få vite om sin skjebne. Demonene ba han om å etterlate kunnskapen om alle kunstformer han hadde mestret slik at de selv kunne ha det for dem selv. På veien videre møter Quetzcaolcoatl enda en demon som tilbyr han *pulque* å drikke, nok engang nølte han, men valgte til slutt å drikke den. Det medførte at han sovnet enda engang, og her slutter myten.

Disse gudemytene vil jeg si er en fortsettelse av Sahagúns fremstilling av gudene i bok 1, som jeg vil si er den eneste delen av Mexica-kulturen hvor Sahagún åpent kritiserer eller fordømmer den.⁷⁵ I bok 1 og 3 er gudene hovedfokuset, så man kan spekulere at Sahagún var bestemt på at dette skulle være noe av de første tematikkene i samlingen, siden det er viktig for han å tydeliggjøre det hedenske. Selv om dette skal være et viktig tema for han, så er disse to bøkene de korteste i hele samlingen. Veldig lite blir skrevet om Huitzilopochtli, Tlaloc og Quetzcaolcoatl. Den skikkelsen Sahagún skriver mest om i bok 1 er *Tlacolteotl*, gudinnen for seksuelt begjær og laster. For Sahagún er det ikke noe gudommelig med disse skikkelsene, de er enten magikere, demoner, djevler, onde ånder eller «vanlige mennesker».⁷⁶ Spesielt nådeløs er han mot Tezcatlipoca, som han er overbevist om egentlig er Lucifer, han som har villedet folket og påført dem store

⁷⁴ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 3: The Origin of the Gods*: 11.

⁷⁵ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*: 61, 63-64

⁷⁶ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*: 1,11,19,68-69

lidelser. Etter bok 3 er Sahagún's ikke lenger like negativ i sin fremstilling, noe som kan skyldes at de ikke lenger er hovedfokuset. Men kan også skyldes at det ikke lenger fruktbart å ha en så hard retorikk videre i tekstene. I utgangspunktet var Sahagún bestemt på å minimalisere oppfatningene rundt gudenes posisjon, men det ser ut til at han senere i teksten har valgt å erkjenne gudenes betydning og tilknytning i lovsanger, sedvaner, ritualer og verdier.

3.3 Huitzilopochtli

Slik som det har blitt fremvist i de to gudemytene, så var Huitzilopochtli involvert i begge. For en mann som Sahagún, fremviser den første historien de beste (eller de verste) trekkene rundt Huizilopochtli til sin leser. Denne skikkelsen tar livet av sine egne søsken, han får tilfredsstillelse av deres død og han tar eiendelene fra likene. Brutaliteten fra denne gudeskikkelsen har satt frykt i Mexica-folket. I den andre myten er han omtalt som demon og følgesvenn til Titlaucan/Tezcatlipoca, de diskuterte hvordan de kunne ødelegge den velstående byen Tula og ta til seg kunnskapene som Quetzalcoatl bar på. Hva er det Sahagún vil at leseren skal sitte igjen med etter å ha lest disse beretningene? Dette er spesielt med tanke på at Huizilopochtli har en langt mindre rolle videre i samlingen sammenlignet med Tezcatlipoca og Quetzalcoatl. Det første som Sahagún skriver i hele boksamlingen sin, er at Huizilopochtli ble oppfattet som den høyeste av alle gudeskikkelsene. Han oppfordret menn til å krige, noe som førte til spredning av hungersnød og pest.⁷⁷ Men sett bort fra tematikken om krigføring og bestetemte offergaver ⁷⁸, virker det som om Huizilopochtli ellers er blitt utelatt. Spørsmålet her om dette er et valg som Sahagún selektivt har tatt.

Det bør nevnes at Huizilopochtli var guden for krigføring og var patrongoften til Tenochitlan. I førkoloniseringen var Mexica var et krigerfolk, der krigføringen dreide seg som å skaffe mennesker som skulle brukes til å blidgjøre gudene sine. Denne funksjonen var gjeldene hos andre mesoamerikanske grupper, men ikke hos spanjolene. Man skal derfor ikke utelukke tanken om at Mexica opprinnelig antok at denne motivasjonen fantes igjen hos de fremmede. Denne funksjonen sees selv helt til sluttfasen av Tenochitlan-beleiringen, hvor de i stedet for å drepe skadede spanjoler de kommer over, så tar de seg bryet for å frakte dem til «templo mayor». På toppen av gudetemplet blir mellom 53 til 62 spanjoler⁷⁹ ofret i et desperat forsøk for å blidgjøre guddommen og bli tildelt seier over de fremmede. Hva skjedde etter at byen falt og Mexico-dalen ble erobret?

Krigføring fra Mexica ble sterkt regulert hos spanjolens allierte og de mistet sin viktigste religiøse funksjon når det ble forbudt å drive med menneskeofring. Som resultat av erobringen, kommer teorien om at Huizilopochtli var en av de guddommene som tydeligst mistet sin rolle og betydning i det førkoloniale samfunnet. Minimaliseringen av Huizilopochtli kan også skyldes av at guddommen ikke hadde noen rolle i de sosial-religiøse skikker eller sedvaner som Sahagún har nedskrevet i bøkene.

⁷⁷ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*: 1.

⁷⁸ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 8: Kings and Lords*: 65.
Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 8: Kings and Lords*: 45.

⁷⁹ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 12: The Conquest of Mexico*: 103-105.
Díaz, Bernal. 2012. *The True History of the Conquest of New Spain*: 437

3.4 Tezcatlipoca

Tezcatlipoca er den tredje guddommen som blir presentert (den første er Huitzilopochtli, deretter hans undergud/medrepresentant i krigføring). Sahagún skriver at Tezcatlipoca var sann gud, en som ikke bar hentet fra en annen kultur. Han var til stede i både *Mictlan*, på jorden og i himlene, altså omnipresent. Han reiste rundt blant menn og påførte dem lidelser i form av sykdom, ubehag og splittelse blant folk. Hans tittel var «fiende av begge parter» eller *necoc iautl*, men han kunne også gi mennesker velstand, heltemot og makt.⁸⁰

Han hadde hatt en stor rolle innenfor det daglig livet og når det kom til å anerkjenne makten og karakteren til en *tatalonii*. En av bønner forteller om at man ber til Tezcatlipoca for å straffe en *tatalonii* med blindhet, paralyse og død hvis han viste seg å være en hard og uverdigg hersker.⁸¹ Ifølge Smith var Tezcatlioca også patrongsuden for *tatalonii*, men det bemerkes at han var like mye som deres beskytter som han var ansvarlig for deres ubehag.⁸² Huitzpochtli ansett som den viktigste guden for Mexica-folket (spesielt for innbyggerne av Tenochtitlán) men ut fra bønnene som er skrevet av Sahagún ser det ut til at Tezcatlipoca var den mektigste. Dette betyde ikke nødvendigvis at han var særlig respektert eller verdsatt av sine tilhengere. Hos Sahagún er det skrevet forbannelser og bespottelser rettet mot Tezcatlipoca, noe som skal ha vært vanlig når folk ble syke eller kom i en vanskelig situasjon.⁸³

Smith presenterer *Titlacauan* og Tezcatlipoca som to ulike guddommer uten å gå detalj hvem førstnevnte var eller hva hans hensikt var innenfor Mexica-troen.⁸⁴ Sahagún skriver at han gikk under andre navn og med en rekke titler, der et av dem var *Titlacauan*.⁸⁵ Her blir han omtalt som guden over både himlene og jorden. Hans evne til å påføre en rekke smertefulle og dødelig sykdommer på mennesker, var så kjent at folk kom med klagebønner for at guden bare skulle ta livet av dem. Om dette ønsket ikke ble innfridd eller om mennesket ikke ble friskt, var det vanlig å forbanne guden med fornærmelser. Ifølge Sahagún ble han av enkelte oppfattet som den eneste gud, et monoteistisk element som jeg ikke finner andre steder i hans bøker.⁸⁶

Tezcatlipoca representerer det kaotiske som inntreffer i daglivet; enten i form av straff eller ut av skøyerstreker. Dette var ikke bare overfor mennesker, men også mot guder som *Quetzalcoatl*. Gjennom sine forkledninger og lureri klarer han å få guden til å drikke seg full og få hans tilhengere til å ødelegge sin egen byen og den velstanden guden hadde gitt dem.

Det som kanskje er det mest interessante rundt fremstillingen om Tezcatlipoca er at han er noe mer enn kun en djevel; Sahagún anser han som selveste Lucifer.⁸⁷ Gud kastet denne skikkelsen ut av himmelen, som tar til seg en annen form under navnet

⁸⁰ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*: 5.

⁸¹ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 27.

⁸² Smith, Michael. 2012. *The Aztecs*: 206.

⁸³ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 3: The Origin of the Gods*: 12.

⁸⁴ Smith, Michael. 2012. *The Aztecs*: 206.

⁸⁵ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*: 67.

Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 1, 21.

⁸⁶ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 3: The Origin of the Gods*: 11.

⁸⁷ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 3: The Origin of the Gods*: 11, 68.

Tezcatlipoca⁸⁸. Sahagún's valg om å omtale Tezcatlipoca som Lucifer kan ligge i alle faktorene som har blitt nevnt over; han fører til ødeleggelse av byer, splitter grupper, han påfører lidelser mot enkeltmennesket. Han er sannelig en «fiende av begge parter».

3.5 Quetzalcoatl

Til tross for Quetzalcoatl store rolle og betydning innenfor flere deler av sosiale-religiøse elementer i troen, så var han ikke en sann Mexica-gud som Huitzpochtli og Tezcatlipoca. Opprinnelig skal han ha vært en sentral guddom hos Toltek-folket, noe som kan være begrunnelse for denne innflytelsen, siden Mexica-folket har hevdet at de stammet fra dette folket.⁸⁹

Sahagún beskriver Quetzalcoatl som en vindgud og følgesvenn for regngudene⁹⁰, noe som kan være det som Sahagún trodde skikkelsen drev med. Senere i bøkene blir det fremvist at dyrkelsen av Quetzalcoatl var langt mer omfattende; blant annet hans betydning innenfor utforming av kunst og menneskeliv. Ifølge Carrasco ble dyktig håndverk kalt for *toltecatl*, det skal visst bety bevaring av Tolteks elegante kunstform.⁹¹

I et utdrag som tar for seg fødselen av et guttebarn, er det Quetzalcoatl som blir nevnt i bønnen som blir sagt av jordmoren under vaskeritualet.⁹² At hun lovpriser Quetzalcoatl i stedet for *Teteo innan*, som er gudenes mor og patronsguden til jordmødre, sier noe om Quetzalcoatls innflytelse rundt konseptet skapelse. Quetzalcoatl blir også nevnt når det ble kjent at en gift kvinne hadde blitt gravid kort tid etter vielsen, et tegn på at guddommen hadde gitt sin velsignelse til ekteskapet.⁹³

I Tenochtitlán hadde man tre yppersteprester som tok i bruk navnet Quetzalcoatl. Disse stillingene ble vedtatt i felleskap av *tlatoanii* og rådet av dommere i byen. En mulig kandidat ble vurdert ut fra hans bakgrunn og gode karakter. Han måtte verken komme fra en mektig adelsfamilie eller være rik (Dette var kanskje i frykt for at slike personer kunne misbruke posisjonen til egen vinning). Han måtte være rettferdig, trofast og vise medfølelse.⁹⁴

I kontrast av Tezcatlipoca og Huitzpochtli, så blir ikke Quetzalcoatl fremvist på noen negativ måte eller noen grusomme karaktertrekk. Quetzalcoatl blir nærmest fremvist som en tragisk skikkelse i Tulas undergang; han blir lurt av Tezcatlipoca, han sørger over at byen hans ble ødelagt og etterlater seg kunnskapene om de ulike håndverkene til de to Mexica-gudene.

På tross av at Sahagún verdsetter Quetzalcoatl som grunnlegger av Tula og omtales han som en mann som levde et dydig liv som om han var en kristen helgen, er han ikke nådig. Quetzalcoatl var et menneske som lot seg dyrke i rollen som en falsk gud og

⁸⁸ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*: 68.

⁸⁹ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*: 170

⁹⁰ I oversettelsen til Anderson og Dibble står det «roadsweeper». Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*: 9.

⁹¹ Carrasco, David. 2011. *Daily life of The Aztecs*: 162.

⁹² Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 202.

⁹³ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 141.

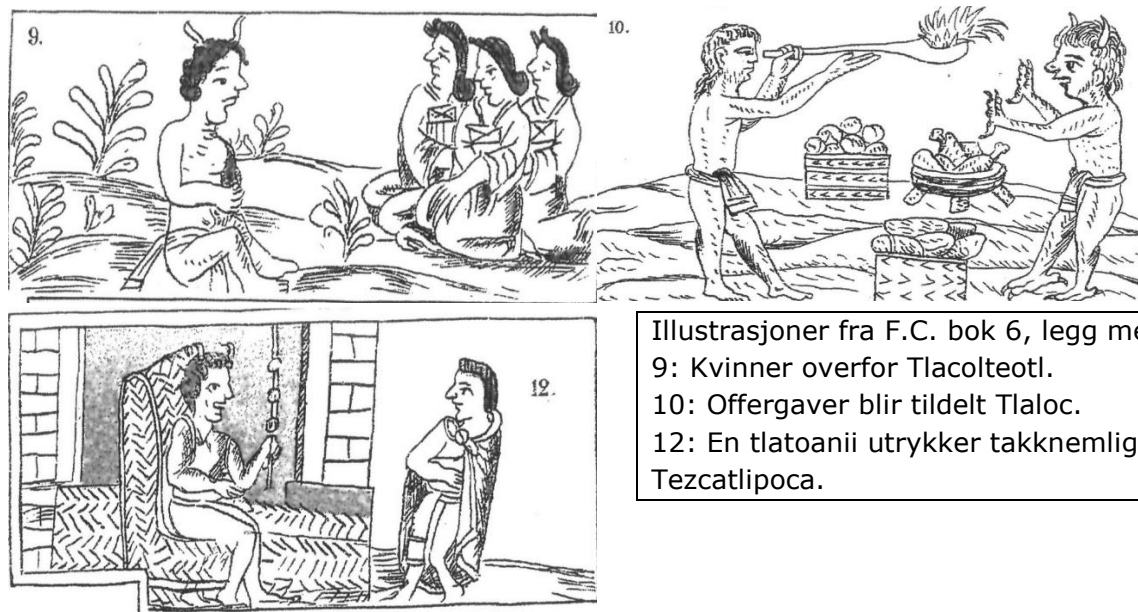
⁹⁴ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 3: The Origin of the Gods*: 69-70.

hadde sammensvergelse med djevlere; derav ville han bli brent av «flammene i *Mictlan* for evig tid». Sahagún skriver at det fremdeles finnes mennesker som venter på at han skal komme tilbake, men dette vil aldri skje fordi hans legeme har blitt til jord og Gud har fordømt hans sjel til lidelse.⁹⁵

FIGUR 2.5.1 KARAKERTREKK VED GUDER

Fra venstre til høyre: Gudene Tezcatlipoca, Tlaloc og Tlalcolteotl med sitt stripete fjes og emblemer i hendene, slik Sahagun beskriver var deres karaktetstikker. Illustrasjonene er hentet fra F.c. bok 1.

Illustrasjoner fra F.C. bok 6, legg merke til hornene.
 9: Kvinner overfor Tlalcolteotl.
 10: Offergaver blir tildelt Tlaloc.
 12: En tlatoanii uttrykker takknemlighet til Tezcatlipoca.

FIGUR 3.5.2 HORN I ILLUSTRASJONER

Ifølge Boas har kunst og religion spilt viktige sosiale funksjoner og ofte vært i samsvar med hverandre. Kunstformer har blitt brukt for å uttrykke ideer samtidig har det vært stimulans for religiøs uttrykning.⁹⁶ Dette er ikke bare blitt sett igjennom fremstillingen av gudene i skriften, men også gjennom bildene i boka hvor Tezcatlipoca, Tlaloc og Tlalcolteotl har blitt fremstilt med horn. Dette med horn finnes står ikke frem i

⁹⁵ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*: 69.

⁹⁶ Boas, Franz. 1940. *Race, Language and Culture*: 267.

beskrivelsene fra Sahagún, men som innenfor kristen-europeiske kunst er assosiert med djevleskap.

3.6 Oppsummering

Det finnes en hybridisering i fremstillingen rundt opphavsmitten i Mexica hos både Sahagún og Durán. Dette kommer tydeligst frem hos Durán hvor han prøver å binde sammen Mexica-oppavet inn i en kristen-europeisk verdensforståelse ved å trekke inn Mexica-folket som etterkommere av jødene. Det hybride er også synligere ved at Duráns versjon er mye lengere og mer detaljert, med henvisninger til bibelen og gresk-romersk mytologi.

De to gudemytene som Sahagún har skrevet kan ha blitt inkludert for vise frem for leseren hva slags karakter skikkelsene Huiztopochtli, Tezcatlipoca og Quetzalcoatl hadde. Disse er etter min mening autentiske beretninger, men som av Sahagún har blitt brukt som middel for å vise grusomheten hos Huiztopochtli og bedrageriet som Tezcatlipoca bruker får å splitte mennesker.

På grunn av det lille Sahagún har skrevet om han, så er det litt vanskelig å få en omfatning rundt Huiztopochtli sett bort fra i gudemyten. Det kan være fordi Sahagún hadde mangel på informasjon om han, men det kan også være at Huitzpochtli's betydning og rolle ble kraftig redusert da den religiøse krigføring hos Mexica-folket ble forbudt av spanjolene etter erobringen. Sett bort fra krigføring så skal ikke guden hadde noe annen funksjon eller rolle i daglivet til Mexica til tross for hans rolle som hovedgud.

At Sahagún oppfatter Tezcatlipoca som Lucifer kan sies å være et resultat av hvordan rollen og atferd til guden for en kristen leser vil være forenlig med oppfatningen av Lucifers handlinger. Dette blir sett ved at Tezcatlipoca allerede er assosiert med «negative» trekk som rammer mennesker på jorden, enten i form av redusert velstand, splittelse og konflikt mellom mennesker, samt påføring av lidelse og ubehag. Det Tezcatlipoca gjør er å frembringe det kaotiske lik som Lucifer selv.

Quetzalcoatl skiller seg ut fra fremstillingene fra de to andre guddommene siden han blir fremstilt som en tragisk skikkelse som blir lurt og får sitt «skaperverket» Tula ødelagt og sine «kunnskaper» tatt av Huiztopochtli og Tezcatlipoca. Sahagún skal ha trodd at han opprinnelig var en vindgud, men som viser seg å være sterkt knyttet i ideen om skapelse gjennom håndverkkunst og barnefødsel. På tross av Sahagúns beundring og mulige sympatisering av skikkelsen, så blir det vist at han som et menneske har fått sin sjel fortapt i helvete. Enkelte folk fra samtiden tror at Quetzalcoatl skal komme tilbake, men Sahagún skriver at dette vil aldri skje. Beskrivelsene av gudeskikkelsene synliggjør en viss grad av hybridisering i det de kan forstås gjennom en kristen-europeisk forståelse av djevlen gjennom gudene.

Kapittel 4 Verdier og ritualer hos Mexica-folket

I dette kapitlet vil elementer av sentrale verdier og ritualer bli presentert i relasjon til religiøsitet, kjønnsverdier og rusmidler.

FIGUR 4.0 KOBLETSKE MED EN DJEVEL

Illustrasjonen er hentet fra F.C. bok 10 og er nokså matchende med teksten den er bygget fra. Kort sagt er en koblerske er en diablo i forkledning, hun bruker sitt fargerike språk og behagelige ord for å korruptere andre inn i sin trolldom. ⁹⁷

4.1 Innledning

Mexica var nokså tolerante overfor andres trosretninger og var ikke interessert i å konvertere andre folkegrupper inn i sin tro. Det var vanlig å adoptere guddommer fra andre, men guden måtte få en rolle som korrelerte med Mexicas verdisyn. Tlacolteotl, gudinnen for seksualitet var egentlig hentet fra Huastec-folket som ikke anså seksuelt begjær som umoralsk adferd. Dette en motsetning av hva Mexica mente og derfor skal hun også ha fått rollen som gudinne for perversitet og utskielser. ⁹⁸

I Tenochtitlán var det egne templer som ikke-nahua besøkende kunne komme og be i.⁹⁹ Dette kan sees igjen ut fra beretningene til Diaz, hvor Cortes og noen av hans menn ble tatt med inn et av gudetemplene under føre av Moctezuma d. yngre. Inne finner de gudestatuer av Tezcatlipoca og Huitzpochtli og til deres forskrekkelse også brente menneskehjerter. Cortes forteller at han ikke forstår at en så mektig person som Moctezuma kan dyrke djevler i form av idoler som krever ofring av menneskeliv. Under samtalen kommer spanjolene med forslaget om å fjerne gudestatuen og sett opp et kors på toppen av templet. Moctezuma hever stemmen mot sine gjester og forteller dem at det er på grunn av deres godhet at han folk har fått fremgang. Moctezuma uttrykker at han angret på å ha presenterte Cortes for gudene sine. På tross av denne episoden så

⁹⁷ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*: 57.

⁹⁸ Sahagún, Bernardino de; *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 34.

Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*: 23.

⁹⁹ Carrasco, David. 2011. *Daily life of The Aztecs*: 142.

forstår Moctezuma at de fremmede trenger et sted for å praktisere sin tro og gir dem materialer til å bygge en liten kirke inni byen.¹⁰⁰

Jeg har stilt meg spørsmålet om hvor tilfeldig at han har tatt med ritualer og verdier som har likhetstrekk med katolisismen. Dette sees i sammenheng med hvordan han i kapittel 3 valgte å fremstille Tezcatlipoca (som Lucifer) og *Mictlan* (som Helvete).

Browne hevder på sitt at historiarbeidet til Sahagún ikke er noe særegent eller revolusjonerende sammenlignet med det som fantes i sin samtid. Sahagún har både blitt omtalt som «den første antropologen i Amerika» og «faren til moderne antropologi», to titler han mener Sahagún ikke fortjener å ha. Han skriver at mangelen på informasjon rundt livet til munken har resultert i at leserne i ettertid har idealisert Sahagúns karakter og formål. Etter sin død i 1590 fikk Sahagún nærmest en helgenstatus og ble rost av andre fransiskanere for å være en sann troende på linje med Frans av Assisi og Jesus Kristus. Denne statusen har utviklet seg til «intellektuell martyrdom» av Sahagún, dette på bakgrunn av at hans arbeid ble beslaglagt. Denne idealiseringen mener Browne oppstod og ble videreført etter at Sahagún ble gjenoppdaget på 1800-tallet. Han ble sett som en representant for moderne historieskriving og rennseanse-humanisme. Deler av dette skyldes utformingen av Mexicos nasjonale identitet etter landets frigjøring fra Spania. Historikere som José Ramírez oppsøkte Sahagún, Durán, Mendieta, Olmos og andre misjonærer som hadde bevart deres kultur. En særegen og unik kultur som skilte landet fra andre nasjoner, først og fremst fra sin tidligere koloniherre.¹⁰¹

Jeg tror også at Sahagúns rolle som misjonærer har blitt redusert av andre historikere, der de fremhever hans rolle som antropolog. Men jeg stiller meg undrende til Brownes påstand om at Sahagún har renskrevet alt om Mexica-kulturen for at det skal passe inn i en kristen-europeisk verdenslære. Jeg mener at enkelte av elementene både har autentisk fremstilling og innhold, men at det samtidig blir brukt for et kristent formål. Dette blir sett i lys av Mexica-folkets oppfatning rundt seksuelt begjær og ekteskap.

Munkene hadde som mål at de innfødte skulle lære seg spesifikke bønner som Pater Noster og Ave Maria på nahuatl og latin.¹⁰² Siden det kun var *Pipiltin*-sønner som fikk opplæring i siste nevnte, skal dette ha vært vanskelig å opprettholde. Enkelte spanjoler latterliggjorde prosjektet på grunn av de innfødtes uvitenhet, mens andre var redde for at kunnskapen om hellige skrifter kunne misbrukes.¹⁰³ I gamle testamentet hadde bibelske skikkelser som Jakob og Kong Salomo mer enn en kone, noe som kunne bli brukt av *Pipiltin* som begrunnelse for å fortsette med polygami. Ifølge Burkhart var det forventet at en katolikk skulle ha kjennskap til elementære læresetninger samtidig han/hun deltok i sakramenter som messe og skriftemål. Det ble lagt stor vekt på at de innfødte skulle pugge de ti bud, de syv dødssynder¹⁰⁴ og de fire kardinaldydene.^{*105}

¹⁰⁰ Díaz, Bernal. 2012. *The True History of the Conquest of New Spain*: 213-214, 218.

¹⁰¹ Browne, Walden. 2000. *Sahagún and The Transition to Modernity*: 5, 8-9, 26, 37-38, 71, 82.
Todorov, Tzvetan. 1996. *The Conquest of America*: 240.

¹⁰² Burkhart, Louise. 1989. *The Slippery Earth*: 24-25.

¹⁰³ Carrasco, David. 2011. *Daily life of The Aztecs*: 19.

¹⁰⁴ Dødssyndene er hovmod, grådighet, begjær, misunnelse, fråtseri, vrede og latskap.

¹⁰⁵ Burkhart, Louise. 1989. *The Slippery Earth*: 25.

*De fire kardinaldydene er visdom, rettfærd, måtehold og mot.

4.2 Begjær og ekteskap

De innfødtes tradisjoner som kunne minne om religiøs fasting og seksuell avholdenhet var sammenfallene med munkenes egen dogmer. Som nevnt tidligere var det viktigere for de første misjonærene at innfødte handlet moralsk uten å måtte forstå kristne doktriner.¹⁰⁶ De fremviste verken stolthet, raseri eller grådighet- tre trekk som ble fremvist hos conquistadorene og kolonistene. Mexica fremviste også en verdsettelse når det kom til ydmykhet og måtehold av seksualdrift og konsumering av mat og drikke.¹⁰⁷ Med i bakhodet om at læren om syv dødssyndene var en utgjørende del av misjoneringarbeidet, så skal man ikke utelatte at dette finnes igjen hos Sahagún.

Som nevnt tidligere oppfattet Mexica seksuelt tema som noe alvorlig og mente at dette tilhørte kun innenfor ekteskapet. Med tanke på de mange henvisninger og de omfattende detaljene som Sahagún har i bøkene, har jeg teorien om at dette er autentisk element fra deres verdisyne. Med tanke ekteskap som katolsk sakrament og begjær som dødssynd, så var dette noe fra det førkoloniale som burde skrives ned og uttrykt til leseren.

Akkurat som det fantes hos geistligheten fra det europeiske kontinentet, hadde ikke prester fra Mexica-samfunnet lov å ta til seg hustru eller konkubiner.¹⁰⁸ Barn som hadde foreldre som ikke var gift ble klassifisert som slavebarn og en av de største fornærmelse man kunne si var at noen var sønn av en slavekvinne.¹⁰⁹

Det ser ut til hva slags straff man kunne bli tildelt for begjær var basert på hvilke prinsipper man hadde fordervet. Sahagún skriver at hvis det ble oppdaget at en mann som ikke var av adelskapet hadde mer flere koner eller en elskerinne, så var straffen at hans bolig skulle blir rasert og måtte betale en bot på 10 til 20 bomullskapper.¹¹⁰ Kun adelsmenn og dyktige krigere hadde retten til å ta til seg flere koner,¹¹¹ men om det viste seg i retten at de hadde begått utroskap, så skulle de steines til døde foran folket.¹¹²

Jenter ble først ansett som voksne etter at de kom i puberteten¹¹³ og de bodde hos foreldrene sine for å holde seg kyske fram til dagen de ble gift.¹¹⁴ Når en datter har valgt seg en ektemann, så skulle hun ikke under noen omstendighet forlatte han. Selv om han var en dårlig kriger eller slett med å skaffe daglig føde, så skulle hun forbli ved hans side.¹¹⁵ Det var også forventet fra en god svigerfar at han skulle sørge med nødvendige gjenstander for et nygift ektepar.¹¹⁶

¹⁰⁶ Burkhardt, Louise. 1989. *The Slippery Earth*: 10.

¹⁰⁷ Burkhardt, Louise. 1989. *The Slippery Earth*: 18.

¹⁰⁸ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 3: The Origin of the Gods*: 65-67.

¹⁰⁹ Durán, Diego. 1994. *History of The Indies of New Spain*: 206.

¹¹⁰ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 3: The Origin of the Gods*: 59.

¹¹¹ Durán, Diego. 1994. *History of The Indies of New Spain*:435

¹¹² Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 8: Kings and Lords*: 42.

¹¹³ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 93.

¹¹⁴ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*: 12-13.

¹¹⁵ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 98.

¹¹⁶ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*: 7.

Sønner sov ikke hos foreldrene sine slik som døtrene, men i felleshus sammen med andre guttunger frem til de var blitt voksne og hadde giftet. ¹¹⁷mSahagún skriver at unge menn ble frarådet om at de ikke skulle finne glede gjennom søvn eller i kvinner. ¹¹⁸

Ekteskap skal ha forekommet når menn var i ung alder. Foreldre ble sterkt oppfordret til å gifte bort sønnene kort tid etter de hadde blitt voksne, for det fantes en frykt for at de ville bli rastløse og begå overgrep. Gjennomføringen for et ekteskap kunne være en lang og krevende prosess. Først så måtte foreldrene til sønnen søke tillatelse fra de som hadde ansvar om å trene han opp i krigføring. Om han hadde gode nok ferdigheter, ble tillatelsen oftest innvilget. Deretter ble familiemedlemmer tilkalt, og forslag til mulig giftekandidater ble lagt fram. Om enighet hadde oppstått rundt en passende maker, ble en representant fra familiens sendt til kvinnens foreldre og tilbudt ektemål. Om dette ble godkjent, ble ansett som forlovet og gjaldt det å finne en passende dag i kalenderen for ekteskap, helst på en lykkedag.¹¹⁹

Om en kvinne ble kort tid etter at ekteskapet hadde blitt inngått, ble det oppfattet som et tegn på velsignelse fra Quetzalcoatl. ¹²⁰ En gravid kvinne skulle heller ikke ha samleie under graviditet, ellers ville skittenhet fra akten bli overført på barnet, noe som kunne koste dem begge livet. ¹²¹ Det var også en tro om at hvis en gravid kvinne utrykte stolthet eller arroganse overfor andre, så ville hun bli straffet av gudene ved å få et dødfødt barn.¹²²

Jeg vil på mitt hevde at disse beskrivelsene som har blitt fremvist her er autentiske spor. Her vil jeg si at Sahagún har valgt å ivareta Mexica-folkets oppfatning rundt de akseptable rammer rundt samliv og hva slags konsekvenser som kunne følges om det ikke ble fulgt.

4.3 Verdier hos menn og kvinner

Ifølge antropologen Boas er den mystiske-mytiske forklaring for opphavet bak ritualer og tradisjoner for spedit å være av noe sann historisk verdi. Ikke bare vil disse ha blitt utformet gjennom tidene, men at oppfatningen og metodebruken endres også. Utformingen av lover eller samfunnsstruktur hos innfødte forteller mer om den psykologiske assosieringen bak disse ideene enn som resultat fra historisk hendelse. ¹²³

At Mexica-folket verdsatte krigsguden Huitzopochtli som deres viktigste gud kommer til uttrykk i hvilke forventninger de hadde til menn. Det kommer tydelig frem at menn skulle streve for å bli dyktige krigere og dette skulle de belønnes for.

¹¹⁷ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 3: The Origin of the Gods*: 56-57.

¹¹⁸ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 53-54

¹¹⁹ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 127-129.

¹²⁰ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 141.

¹²¹ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 142-143.

¹²² Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 141-142.

¹²³ Boas, Franz. 1940. *Race, Language and Culture*: 562-563.

Menn

Å ikke delta i krigføring var en stor sosial stigma for menn i det mexicanske samfunnet. Enkelte vedtak ble innført for å straffe *pipiltin* som ikke fulgte opp denne forventingen. De hadde ikke lov til å være kledd i bomullstøy eller ikke bruke fjær som dekorasjon. Han skulle pålegges til å drive med tungt kroppsarbeid, selv om han så var sønn av en *tlatoanii*. Slike menn skulle nærmest bli behandlet som utstøtte ¹²⁴. Durán skriver at under Moctezuma d. yngre sin regjeringstid (1501-1520), så hadde *Macehualtin*-menn som fikk statusen ørn eller ozelot-kriger skulle få rett på de samme privileger som adelsfolk hadde. Dette inkluderte annet retten til polygami, spise menneskekjøtt og drikke *pulque* ved religiøse høytider. ¹²⁵

Ifølge Sahagún så hadde dyktige krigere også vise krav når man kjempet ute på slagmarken. Det var ikke uvanlig at krigere til tider hevdet å fange inn samme person under et slag. Om det ikke fantes noen vitner for hvem som hadde tatt krigsfanger, så skulle æren gå til den krigeren to som allerede hadde tatt flest fanger. Om begge krigere hadde samme antall av krigsfanger fra før, så skulle ingen av dem få æren. ¹²⁶

Det var også en positiv anmerkning for en guttunge å bli sammenlignet med en ørn eller en ozelot. ¹²⁷ En annen form for ros å gi til barn var å sammenligne dem med et dyrbart halskjede eller fjær.

Man ble oppfordret til være tålmodig og rolig fordi hastverk ble sett på som et tegn på rastløshet. Verken menn eller kvinner skulle snakke for høyt eller for lavt, ikke dekke til munnen og frembringe glede til andre gjennom smilet. ¹²⁸

Kvinner

Når det kommer til verdier hos kvinner så ble veldig av deres rolle lagt vekt på å være i hjemmet og være en flittig hustru. Det ble sagt at en gift kvinne ble ansett som en god kvinne. ¹²⁹

Hovedoppgavene deres var å kunne veve garn og sy tøystoff for å lage klær. ¹³⁰ De hadde personlig ansvar for forberedelse av mat, selv adelskvinner måtte gjøre dette arbeidet samt kunne lage sjokolade som en god drikk. ¹³¹ Mat som enten var saltet eller røkt ble anset som dårlig kokkferdigheter hos en kokk.

Det er litt uklart om kvinner faktisk kunne ta til seg arbeid utenfor hjemmet, men i en beskrivelse som tar for seg legeyrket, så blir det i oversettelsen skrevet i hunkjønn. ¹³²

¹²⁴ Durán, Diego. 1994. *History of The Indies of New Spain*: 224.

¹²⁵ Durán, Diego. 1994. *History of The Indies of New Spain*: 435.

¹²⁶ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 8: Kings and Lords*: 53.

¹²⁷ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 133.

¹²⁸ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*. 100-101.

¹²⁹ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*: 11-12

¹³⁰ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 8: Kings and Lords*: 49.

¹³¹ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 8: Kings and Lords*: 49.

¹³² Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*: 52

Det ble sagt at dårlig adelskvinne enten hadde sitt opphav fra *Macehualli* eller oppførte seg lik menneskene fra denne staden; æresløs, nytelsessyk og rasende.¹³³ En som var *pipiltin* skulle være hevet over slik form for sosial atferd.

Sahagún skriver også at en kvinne ikke skulle utvikle noe behov for sminke, mørklegge tenne sine eller farge leppene. Denne type form for atferd ble assosiert perversitet og fyll, karaktertrekk som kun hørte til hos de prostituerte.¹³⁴

Når døtre hadde kommet i en viss alder, ble de fortalt om at *Tlalticpac* eller verden ikke var noe et godt sted å være. I forberedelsen for den dagen de skulle fortalte sitt hjem, ble de fortalt at verden var fylt med smert, utmattelse og sorg.¹³⁵ Foreldrene fortalte sine døtre at de skulle ta til seg de verdifulle og nyttige ordene som ble sagt fra en *tatalonii* eller fra en annen autoritetsperson.¹³⁶

Noe som er interessant å ta opp at krigeridealet blir på en måte også fremvist hos Mexica-kvinner. Sahagún skriver at fødselen ble oppfattet for å være kvinnens slagmark, mens barnet hun fødte ble ansett som hennes «krigsbytte».¹³⁷ Om en kvinne døde under en fødsel, så fikk hun ifølge Sahagún statusen som en gudinne. Hun ble kalt for *Mociuaquetzqui* og i stedet for å bli brent, skulle liket hennes bli begravd. Det skulle gå fire dager før begavelsen skulle ta sted, men i mellomtiden måtte enkemannen og jordmødre passe på at ingen røvet vekk hår eller kroppsdeler fra liket. Det var et utbredt tro at likrester fra *Mociuaquetzqui* hadde evnen til å paralysere motstandere på slagmarken og var derfor ettertraktet. I ett med troen at kun menn som hadde død i kamp ville komme til himlene i etterlivet, gjaldt dette også for kvinner som hadde død under fødsel.¹³⁸

4.4 Rusmidler som religiøs og sosial funksjon

En av de største overraskelsene fra tekstene til Sahagún og Durán, er mengden med beskrivelser når det kommer til rusmidler. Hos tidligere Mexica-folk hadde alkohol og (psykedeliske) sopper en betydelig rolle innenfor det religiøse livet, mens forbruk av tobakk hadde en sosial funksjon.

Alkohol

Navnene for alkohol går enten under navnene *Pulque*, *Octli* eller *Teooctli*, men det er noe uklart om Mexica-folket kun brukte saft fra maguey-planten eller om det fantes andre produksjonsmetoder med andre ingredienser. Ifølge Durán betyr *Teooctli* «hellig vin» på nahuatl¹³⁹ og når menn hadde blitt drept i kamp, samlet enkene deres inn klærne og brente det. Deretter helte de teooctli eller pulque over på brannstedet for å rense det. Dette skal ha vært nødvendig for at fallende krigere skulle få tilbrakt evig hvile i

¹³³ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*: 46.

¹³⁴ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*. 101.

¹³⁵ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 93.

¹³⁶ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 99.

¹³⁷ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 167.

¹³⁸ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 161-162.

¹³⁹ Durán, Diego. 1994. *History of The Indies of New Spain*: 157.

oppholdsstedet himlene.¹⁴⁰ Alkohol ble også brukt til å helle over gudebilder som renselse.¹⁴¹

Hellig vin ble også tildelt folk som skulle ofres. Ved enkelte religiøse høytider ble krigsfanger skjenket fulle og skulle gå i kamp mot en bevæpnet prest med ikke noe annet enn fjær. Hensikten var at presten skulle serie over krigsfangen før han ble spredd utover offersteinen. Enkelte krigsfanger valgte heller å gå bort til offerstein enn å være med på dette rituelle skuespillet.¹⁴²

Ut fra Sahagúns tekster, så hadde de innfødte et meget negativt omfatning når det kom til selve konsum av alkoholen. Han skriver at Oclti var roten til all ondskap. Drikken fikk et menneske til å begå utroskap og stjele fra andre. Drikken fikk han til å fare med løgn, opptre overlegen overfor andre. Han roser ingen andre enn seg selv og verdsetter ingen andre.¹⁴³

På grunn av den negative adferden og sosiale uroen alkoholforbruk kunne føre til, ble drukkenskap hardt straffet i samfunnet. De få gangene man drakk *pulque*, så skulle det ikke gjøre ute i offentligheten. Folk som ikke var av adelskapet og hadde drukket seg full ble slått i hjell med stokker. *Pipiltin*-sønner fikk en mindre grusom henrettelse i form av kvelning, som minner Sahagún veldig mye om den spanske garrote-metoden.¹⁴⁴ Prester som ble tatt for å være beruset enten brent, kvelt, levende begravd eller skutt med piler.¹⁴⁵

Den negative forbindelsen til alkoholforbruk kan sammenlignes med myten om Tulas undergang. Guden Tezcatlipoca klarte å få den dyktige, men uoppmerksomme Quetzalcoatl til å smake litt *pulque* og falt for fristelsen å drikke resten av innholdet slik at han sovnet. Det samme skjer igjen på slutten av historien, der Quetzalcoatl nok gang drikker så mye at sovner når han er på veien til solen for å få vite om sin skjebne.

Konsumering av *pulque* var hovedsakelig kun lov ved religiøse høytider eller ved viktige sosiale anledninger. Drikking av alkohol skjer ved ofte anledninger som var til ære for gudene¹⁴⁶ og *Pipiltin* kunne under disse omstendigheter få i seg både kakao og *pulque*¹⁴⁷. Durán skriver at drikking av *pulque* var et privilegium hos adelskapet¹⁴⁸, men som det har blitt vist fram hos Sahagún, så fantes unntak for folk av lavere stand. Eldre menn og kvinner ble servert *pulque* under et bryllup, og fikk lov til å bli delvis beruset.¹⁴⁹

Mens Sahagún skriver at enkelte folk livnærte seg på ved å selge tobakk og sopper på markedet, står det ikke noe angående salg av alkohol enten som *pulque* eller vectli.¹⁵⁰

¹⁴⁰ Durán, Diego. 1994. *History of The Indies of New Spain*: 151-152.

¹⁴¹ Durán, Diego. 1994 *History of The Indies of New Spain*: 285.

¹⁴² Durán, Diego. 1994 *History of The Indies of New Spain*: 172, 185-186.

¹⁴³ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 68-69.

¹⁴⁴ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 3: The Origin of the Gods*: 59.

¹⁴⁵ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 3: The Origin of the Gods*: 67.

¹⁴⁶ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*: 33, 35, 37.

¹⁴⁷ Durán, Diego. 1994 *History of The Indies of New Spain*: 170.

¹⁴⁸ Durán, Diego. 1994 *History of The Indies of New Spain*: 435

¹⁴⁹ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 130.

¹⁵⁰ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*: 53, 88-90.

Tobakk

Mens alkohol hadde en stor religiøs funksjon og ble sterkt regulert, så var forbruket av tobakk både åpent og meget utbredt i Mexica-samfunnet. På markedsplassen fantes det tobakkselgere, der man kunne kjøpe seg tobakk som av og til var blandet med blomster eller andre planter for å gi en bedre opplevelse eller rus.¹⁵¹

Røyking av tobakk ble anerkjent som et medisinmiddel som livne vekk en rekke plager som slitsomhet eller utmattelse.¹⁵² Hos *pipiltin* ble røyking av tobakk ofte inntatt etter et måltid for å forbedre fordøyelsen og det ble nærmest forventet at gjestene til en *tatalonii* fikk dette servert under gudfestivalene.¹⁵³

De innfødte hadde en slags form for skråtobakk som ble kalt for *chickle*. Dette ble oftest benyttet hos jenter og ugifte kvinner, men det måtte nærmest gjøres privat i hjemmet. Å tygge *chickle* i offentligheten ble ofte gjort av prostituerte og på grunn av denne assosieringen skulle det ikke være synlig for andre. Siden det var så mange kvinner som tygget *chickle*, ble denne atferden oppfattet som feminint og menn ble frarådet fra å gjøre aktiviteten.¹⁵⁴ Gravide kvinner skulle heller ikke tygge *chickle*.¹⁵⁵

(Psykedeliske) Sopper

I Sahagúns beskrivelser om legeyrket, så skriver han at personen også hadde rollen som en beroliger. Hun hadde stor kunnskap når det kom til effektene til urter og røtter. Dette inkluderte sopper som medførte til velbehag.¹⁵⁶ Ut fra disse opplysningen, så har jeg tolket det som at det dreier seg om sopper som hadde psykedeliske eller hallusinerende effekter.

Det ble ansett som uegnet for kvinner som var *pipiltin* å spise sopper.¹⁵⁷ Dette kan ha med at konsumering av sopper ble sett på som noe velystende og var noe som uoppdragen ungdom gjorde.¹⁵⁸ *Pipiltin* og representanter fra andre bystater tok til seg sopper under spesielle anledninger, der de mistet sansene sine og danset ivrig.¹⁵⁹

Fra Durán blir det fremvist at sopper også hadde en religiøs rolle. Prester og spåmenn spiste grønne sopper for komme inn i en slags transe, der de håpet på at gudene (eller djevelen ifølge dominikaneren) ville tale til dem. Det ble trodd at på denne måten så kunne de komme i kontakt med gudene og bli fortalt hva slags avgjørelser ville ha best utfall for herskeren eller om ved neste militærtokt ville være fruktbar. Det kunne føre til harde konsekvenser om en prest i transe hadde kommet fram med et svar som viste seg

¹⁵¹ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*: 88-90.

¹⁵² Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*: 94.

¹⁵³ Durán, Diego. 1994. *History of The Indies of New Spain*: 157.

¹⁵⁴ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*: 88-90.

¹⁵⁵ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 156.

¹⁵⁶ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*: 53

¹⁵⁷ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*: 49.

¹⁵⁸ Sahagún, Bernardino de; *Florentine Codex 10: The People*: 37.

¹⁵⁹ Durán, Diego. 1994. *History of The Indies of New Spain*: 307.

å være galt. Under Moctezuma d. yngres regjeringstid ville en slik handling føre til henrettelse av personen og hans familie ville bli.¹⁶⁰

4.5 Oppsummering

Når det gjelder Brownes påstand om at Sahagún har renskrevet Mexica-kulturen for at det skal passe inn i den kristen-europeisk verdensbilde mener jeg dette kan diskuteres. Dette i lys av at jeg ser det finnes elementer i form av temaer som begjær, ekteskap og verdier hos menn og kvinner som kan beskrives som «autentiske».

Når det kommer til beskrivelsene hos Sahagún rundt temaet seksuelt begjær er dette noe som finnes spredt i flere av bøkene hans. Omfanget ligger ikke bare i at dette var et sentralt tema for Sahagún med tanke på dødssynden om begjær, men at det også ble oppfattet som noe stygt i Mexicas verdisyn. At seksuelle handlinger kun skulle foregå innenfor ekteskapet sees hos begge kulturene.

Når det kommer til snakk sentrale verdier hos menn har det blitt fremvist at krigerrollen var så sentral at dyktige krigere skulle få adelskapets privileger. De som derimot ikke deltok i kamp ble sosialt stigmatisert. Krigeridealet blir på en måte også fremvist hos kvinner, der fødselen ble ansett som hennes slagmark og barnet som krigsbytte. Om en kvinne døde under fødsel, så skulle hun slik som menn som døde i kamp, få en plass i etterlivet i himlene. Jenter skulle også unngå karaktertrekk som ble assosiert med prostituerte, som for eksempel ukyskheter, sminkebruk og tygging av skråtobakk i offentligheten.

Rusmidler hadde sin funksjon med tydelige definerte bruksområder. Alkohol var et rusmiddel som var strengt regulert. Det ble brukt som rensetilskudd og kun akseptabelt å konsumere i små mengder under høytider. Folk som ignorerte disse reglene og drev med drukkenskap ble straffet med døden. Hvilke stand man tilhørte avgjorde hva slags form for dødsstraff man ville få. Tobakk derimot ble oppfattet som medisin og skal ha hatt en rekke helseeffekter. Kvinner hadde nærmest eksklusivt sin egen form for skråtobakk kalt chickle. Sopp ble brukt av personer for å bringe velbehag og komme inn i en slags transe. Dette med transe gjennom soppspising hadde en religiøs funksjon der presten/spåmenn håpet å få svar fra gudene.

Det som kan forstås ut fra disse beskrivelsene er at her er det mange autentiske spor både knyttet til begjær, ekteskap, krigeridealet rusmidler. Seksuell moral er et sentralt tema hos Sahagún og det kan tolkes som om det hadde en stor vektlegging hos Mexica-folket.

¹⁶⁰ Durán, Diego. 1994. *History of The Indies of New Spain*: 475.

Kapittel 5 Ordbruk hos Sahagún og spor av talespråket

I dette kapitlet vil det bli vektlagt hvordan Sahagún benytter skrift og talespråk i sine tekster relatert til religiøse, litterære og dagligdagse sammenhenger.

5.1 Innledning

Originalversjonen av bøkene til Sahagún er skrevet på nahuatl, men de inneholder også en del ord og begreper av europeisk opphav. I enkelte setninger benytter Sahagún bestemte ord på spansk til tross for han tidligere har brukt ordet på nahuatl. Sett i sammenheng med setningenes tematikk, kan det tolkes at Sahagún har valgt å utelate Nahuatl for å unngå at disse ordene fikk en mexicansk oppfatning. Det kunne medføre at Mexica-folket fikk en annen oppfatning rundt den religiøse og politiske funksjonen somordene hadde hos europeerne. Spanjolene skal i begynnelsen ikke ha vært bevisst på hvilke betydning språk har i sammenheng med tanke og oppfatning, de var mer opptatt å finne synonymmer i nahuatl som hadde spansk betydning.¹⁶¹

Ifølge Lockhart så var det mer vanlig for Mexica å konstruere nye ord som var bygget på deres eget språk fremfor å adoptere spanske navn på gjenstander og dyr som kolonistene innførte. Lockhart trekker opp begrepet hest som et eksempel, et dyr som aztekerne tidligere ikke kjente til. Hest ble oversatt til «maçatl» som opprinnelig ble brukt for å referere til hjort, det dyret som hadde flest fysiske likhetstrekk med hesten. Dette ble videreført til flere andre begreper og på nahuatl ble stall til «maçacalli» eller direkte oversatt, hjorte-hus.¹⁶² Men som man kan se i tabell 5.0. er det ikke maçatl Sahagún bruker. Helt frem til slutten av boksamlingen fortsetter han å bruke det latinsk-baserte ordet Cavallos. Bruken av maçatl ville nok ha vært misledende og kunne ha resultert til at leserne ville tro at kastiljanere i Amerika brukte hjorter som ridedyr. Selv bruker han maçatl for hjort i en av de mange metaphoras'ene som han har skrevet opp.¹⁶³

Med tanke på Sahagúns interaksjon med innfødte og utvidet kjennskap til deres kultur, ble han klar over hvilke konsekvenser det kunne medføre om ikke spanjolene involverte seg i denne språkutvikling.

Florentinerkodeksen er selv et eksempel på hvordan Nahuatl som et skriftspråk har vært i utvikling med tanke på at det tok Sahagún mellom 30-40 år å skrive de tolv bøkene. Sahagún kommer med stadig nye alternative skrivemåter både på navn, titler og begreper med bestemt betydning. En av eufemismene til guden Tezcatlipoca; «Fienden hos begge parter», blir først som skrevet Necoc iautl¹⁶⁴ mens i bok 3 har det blitt skiftet til Necoc Yaotl.¹⁶⁵

¹⁶¹ Burkhart, Louise. 1989. *The Slippery Earth: 11.*

¹⁶² Lockhart, James. 1992. *The Nahuas after the Conquest: 271-272.*

¹⁶³ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy: 241.*

¹⁶⁴ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods: 5.*

¹⁶⁵ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 3: The Origin of the Gods: 12.*

Ved første gjennomgang kan man anta at flere av ordene i tabell 5.0. er skrevet på gammel kastiljansk eller latin med forklaringen at Sahagún på det tidspunktet ikke hadde kjennskap nok til en nahuatl-oversettelse. En annen forklaring jeg fester større tillit til er at det ikke skal være hovedforklaringen i lys av enkelte av disse ordene har en avgjørende betydning i forkynnelsen av den kristne tro.

TABELL 5.0 OVERSIKT OVER ORD SOM SAHAGÚN HAR OVERSATT OG ORD SOM ER UTELATT

Ord fra Europa som har blitt oversatt til nahuatl i originalteksten.	Ord som fremdeles er skrevet på latin eller gammel kastiljansk i originalteksten.
Jesus Kristus / Iesu Xpo ¹⁶⁶ * ₁	Diablo / Djevel ¹⁶⁷ Diablome / Djevler ¹⁶⁸
Kristne / Xpianome ¹⁶⁹	Dios / (den kristne) Gud ¹⁷⁰
Hvetesølger / Trigonamacac ¹⁷¹ * ₂	Yglesia / Kirke ¹⁷²
Sølvmynter / Tomines Iztacatica ¹⁷³ * ₃	Vino / (Spansk) Vin ¹⁷⁴ * ₄
Katapult / Quauhtematlatl ¹⁷⁵ * ₅	Espiritu (sancto) / (Den Hellige) ånd ¹⁷⁶ * ₆
Armbrøst / Intlavitol ¹⁷⁷	Parayso / Paradis ¹⁷⁸
Skytevåpen / Tlequjqujtli ¹⁷⁹ * ₇	Cavallos / Hester ¹⁸⁰ Cavallome/ Hesteryttere (eller kavaleri) ¹⁸¹
Guds skapninger / jtlachioalhoan dios ¹⁸²	Capitulo / Kapittel ¹⁸³
Himmelriket / jlvicac tlatocaiotl ¹⁸⁴	Metaphoras / Metaforer ¹⁸⁵ * ₈
Synd / Cenca ¹⁸⁶	Parrapho / Paragraf ¹⁸⁷
	Prologo / Prolog ¹⁸⁸
	Addenda / Appendiks ¹⁸⁹

¹⁶⁶ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 8: Kings and Lords*: 15.

¹⁶⁷ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*: 68.

¹⁶⁸ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*: 41, 61, 68.

¹⁶⁹ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*: 61.

¹⁷⁰ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*: 55.

¹⁷¹ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*: 71.

¹⁷² Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*: 63.

¹⁷³ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*: 62.

¹⁷⁴ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 12: The Conquest of Mexico*: 16.

¹⁷⁵ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 12: The Conquest of Mexico*: 113.

¹⁷⁶ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*: 66.

¹⁷⁷ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 12: The Conquest of Mexico*: 19.

¹⁷⁸ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 35.

¹⁷⁹ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 12: The Conquest of Mexico*: 19, 85, 86.

¹⁸⁰ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 12: The Conquest of Mexico*: 39, 104.

¹⁸¹ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 12: The Conquest of Mexico*: 87.

¹⁸² Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*: 55.

¹⁸³ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 12: The Conquest of Mexico*: 125.

¹⁸⁴ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*: 55.

¹⁸⁵ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 241.

¹⁸⁶ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*: 76.

¹⁸⁷ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*: 165.

¹⁸⁸ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*: 55.

¹⁸⁹ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*: 78.

Forklaringer til tabellen:

*₁ I moderne nahuatl blir navnet skrevet som enten Jesucristo eller Jesutzin. ¹⁹⁰

*₂ Trigo betyr hvete på spansk, så her er det et blandingsord. Hvete ble også kalt for kastiljansk korn/castillantlaol. ¹⁹¹

*₃ Tomine var navnet på sølvmynter som ble fremstilt og brukt i amerikanske koloniene, noe som i verdi tilsvarte med spanske real i hjemlandet. ¹⁹²

*₄ Merknad på vino. Mexica hadde også en egen type vin, men den blir kalt for vectli. Usikkert om dette bevisst gjort av Sahagún for skille mellom Spansk vin og Mexica vin (kjent som pulque eller octli).

*₅ Ifølge Sahagún i teksten, betyr Quauhtematlat direkte oversatt «Treslynge».

*₆ Utenfor kontekst av den kristne lære, bruker Sahagún Nahuatl-ordet Jhijo når han skriver om ånd.

*₇ Ordet Tlequjqujtli blir brukt for kanoner og arkebuse.

*₈ Senere i Florentine Codex, har «metaphoras» fått en oversettelse til Machiotlatolli ¹⁹³ (I oversettelsen blir Machiotlatolli på engelsk til «Figure of Speech» eller billedlig talemåte).

5.2 Religiøse ord og begreper

I Nahuatl-teksten i bok 1 så bruker Sahagún ordet *teotl* når han beskriver de ulike guddommene i Mexica-troen, dette er ordet de innfødte brukte når de snakket om gudene. Men når han omtaler om Gud, så bruker han det spanske ordet *dios*, et ord som Mexica-folket ikke hadde assosiering til. De var derfor avhengig av spanjolens forklaring rundt ordet for å forstå det. Det kan se ut til at Sahagún var opptatt av å redusere muligheten for at omfatningen rundt Gud skulle bli misforstått. Han ønsket å formidle at det er den eneste gud, ikke enda en guddom som de innfødte kunne ta til seg inn i sin panteon.

Å forklare om treenigheten til de innfødte viste seg også være problematisk og skal ha resulterte i at mange trodde spanjolene dyrket tre hovedguder (Dios, Jesus og hellige ånd) og dette temaet ble ethvert fjernet fra forkynnelsen.¹⁹⁴ Dette var et problem som hadde oppstått i begynnelsen, der misjonærenes kristne Gud ble dyrket på lik linje med de andre gudene. Dette var noe misjonærene likte svært dårlig og dermed ønsket å fjerne.¹⁹⁵ Gud har en moralsk suverenitet som man ikke ser igjen hos Mexica-gudene, de er derimot involvert i synder og laster som bedrageri, drukkenskap og hor.¹⁹⁶

For å kunne presentere hva som ligger i forståelsen om Gud, var det like nødvendig for munkene å være deltakende i utviklingen av språket som å beherske talespråket. Misjonærene kunne ikke lenger i samme grad benytte synonymer for å kunne kommunisere slik man hadde gjort tidligere. Man måtte være konsekvent og skille

¹⁹⁰ Marrovi. *Jesucristo*. 2016. Hentet 29. juli 2020 fra <https://nah.wikipedia.org/wiki/Jesucristo>.

¹⁹¹ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*: 71.

¹⁹² Lockhart, James. 1992. *The Nahuas after the Conquest*: 178.

¹⁹³ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 241.

¹⁹⁴ Lockhart, James. 1992. *The Nahuas after the Conquest*: 39.

¹⁹⁵ Todorov, Tzvetan. 1996. *The Conquest of America*: 106.

¹⁹⁶ Burkhart, Louise. 1989. *The Slippery Earth*: 39.

mellom Yglesia (kirke) og gudetempel, fortelle hva *Espiritu (sancto)* eller hellig ånd innebar i stedet for å kun slå sammen nahuatl-ordene for ånd¹⁹⁷ og hellig.¹⁹⁸

At Sahagún velger å bruke begrepene *diablo/diablome* kan være i den hensikt at han forsøker å minimalisere bruken *teotl* hos de innfødte, som hadde en bestemt betydning og funksjon som var i konflikt med interessene til munkene. At han introduserer diablo-begrepet over på gudene kunne bidra til at de innfødte kunne få en *annen* oppfatning rundt skikkelser som Tezcatlipoca. Siden de ikke hadde noe idé om djevel, så ville det være gunstig å bruke ordet i språket, slik at de innfødte måtte få en forklaring på hva som mentes med dette. En meget kjent skikkelse hos munkene som kun har til hensikt å skape forvirring, ubehag og død blant mennesker, en tydelig motsetning til hva Gud vil.

Denne prosessen skal hos Sahagún ikke bare ha vært innfor det religiøse, han skiller også mellom spanske og nahuatl begreper i oppfatning rundt gjenstander og dyr. Spansk vin (*vino*) ble ikke laget av saften fra maguey-planten slik man trengte det i fremstillingen av mexicansk vin (*oclti*).

Som man kan anta vil en slik kontroll med utviklingen av språket være en meget omfattende og nærmest uoppnåelig oppgave for kun en mann alene. Det viktigste som Sahagún kunne gjøre var å gjøre informere leseren om Mexica-samfunnet og en større bevissthet om hvordan man ordlegger seg. *Dios* måtte brukes fremfor *teotl* for å videreføre ideen om en monoteistisk tro og bruken av ordet *cavallos* for å være tydelig at han skriver om hester, og ikke hjorter om han tatt i bruk *maçatl*.

5.3 Litterære ord og begreper

Gjennom studier av nahuatl-tekstene til Sahagún har det blitt sett at han fortsetter å skrive begreper som kapittel, paragraf og prolog uten å oversette dem. Det har blitt stilt spørsmål om hvorfor ordet metaforer/metaphoras senere i teksten skrives i nahuatl mens andre litterære begreper som *capitulo*, *parrapho* og *prologo* forblir uendret.

Man kan stille seg spørsmålet om de ikke alle er litterære begreper. Utfra analysen av språket har det blitt vurdert mer ut fra hvem som skulle lese «Florentine Codex» og hvem hadde kunnskapen til å kunne lese verket. Med tanke mangel av nahuatl som skriftspråk og munkenes involvering i konstruksjonen språket, kan det tolkes som om Sahagún skrev for å dele sine funn med sine munkebrødre. Det var de få personene som kunne lese dette skriftspråket og som i Sahagúns øyner hadde behov for kunnskap om Mexica-folket for å effektivisere konverteringen av dem. Om det var munkene som var målgruppen vil det forklare hvorfor de første bøkene også er fylt med latinske fraser og henvisninger til Bibelske tekster. En slags forventning om at leseren både behersket dette språket og hadde tilgang til de hellige tekster. Hvis dette var tilfelle, hvorfor har han da tatt med en retorisk tale der han til leseren avviser statusen til Huitzopochtli, Tezcatlipoca og de andre som guder.¹⁹⁹ Hvorfor er det nødvendig for Sahagún å fortelle dette til andre katolske munkere? Sett på bakgrunn av konteksten og hva som ble presentert tidligere i bok 1, kan dette være et eksempel for hvordan man skulle

¹⁹⁷ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 49.

¹⁹⁸ Durán, Diego. 1994. *History of The Indies of New Spain*: 157.

¹⁹⁹ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*: 63-65, 68, 70.

konvertere; først få oversikt over hva gudene heter og hva de står for, deretter argumentere mot dem.

Det synes å være en forventning til leseren om at han vet hva som menes med *capitulo*, *parrapho* og *prologo*. Dessuten ville fra Sahagúns side vært forgjeves arbeid med å lage oversettelse for begreper som kun var tilrettelagt for skriftspråket. Et litterært begrep som får et skifte gjennom bøkene er metaforer/methaphoras. Ikke bare fordi begrepet metafor også blir benyttet i muntlig tale og ikke bare i litteraturen, men det viste seg at Mexica-folket hadde et eget ord for det; *machiotlatolli*.

Innenfor nahuatl som talespråk, så har *machiotlatolli* mer fellestrekk med billedlig talemåte eller «figure of speech» (som det står i oversettelsen til Anderson og Dibble) enn med den norske bruken av metaforer.

Sahagún har i slutten av bok 6 skrevet ned en rekke billedlig talemåter, ordtak og gåter både i nahuatl og spansk for å gi forståelse av den språklige oppbygningen. Billedlig talemåte var noe som ble utbredte brukt av Mexica, og det har blitt oppdaget hos Sahagún og Durán at enkelte fraser blir brukt gjentatte ganger. Sammensetningen «Blomster og tobakk»;²⁰⁰ blir presentert gjennom tekstene i sammenheng ved festlige arrangementer (spesielt hos Durán), det har blitt tolket som at man opplever avslapning eller velbehag. En annen med negative assosiasjoner er «Skitt og usedelighet»,²⁰¹ som ofte blir tatt i bruk hos Sahagún når det belyses umoral eller «syndige» handlinger. Slike fraser kan gi et bilde av en assosiasjon eller mening som blir allment forstått og har betydning utover selve ordene.

5.3 Rester av Nahuatl som muntlig språk

I slutten av bok 6 har Sahagún skrevet flere titalls gåter, metaforer og ordtak. Etter en gjennomgang og forventning om at disse kunne vise autentiske spor fra talespråket, en overføring fra munn- til munn, ble dette ikke bekreftet. Dette på bakgrunn av at det er metaforer eller *machiotlatolli* som inneholder ordene «*sanctissimo sacramento*» i nahuatl-teksten.²⁰² En kan dermed tolke at en hybridisering har forekommet. Siden tale ble høyt verdsatt innenfor Mexica-samfunnet, var det en tanke at man gjennom beretningene til Sahagún og Durán kunne se hva hvilke regler eller normer var presentert i muntlig form.

Sahagún skriver at alt talespråk som ikke var nahuatl ble ansett som «barbarisk tunge», dette inkluderte språket til Toltek-folket, selv om Mexica-folket hevdet de var deres etterkommere.²⁰³ Det ble lagt høy vekt på at man skulle være tydelig og være flink med ordbruk, noe som var en forventning fra folk som var *pipiltin*.²⁰⁴

²⁰⁰ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 129, Durán, Diego; *History of The Indies of New Spain*: 304, 294, 334, 321, 331, 333, 334, 435.

²⁰¹ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 3: The Origin of the Gods*: 61.

²⁰² Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 241.

²⁰³ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*: 170.

²⁰⁴ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*: 16-17.

Det står også at menn som talte godt, lyttet til andre og hadde god hukommelse skulle ikke påta seg hardt fysisk arbeid som steinkutting. De ble valgt ut som mulige kandidater for viktigere samfunnsroller som for eksempel dommere.²⁰⁵ De som hadde behagelig stemme kunne bli tatt inn i staben til en *tatalonij*, men om de derimot sang uten å være i tone eller rytme kunne risikere straff eller dødsdom.²⁰⁶

Det mest interessante funnet innenfor talespråket er at det ser ut til å være bestemte regler for hvordan menn og kvinner kunne snakke. Det fantes en sosial stigma hos folket om menn snakket feminint eller oppførte seg som en kvinne.²⁰⁷ Sahagún skriver om et begrep som går under navnet «Suchioa», som skal bety «den perverse». Ordet ble brukt på menn som tok til seg kvinnelig talemåte og kvinner med mannlig talemåte. Dette ble ansett som en vregning av hvordan man skulle snakke til og måten for å adressere til andre på.²⁰⁸ Selv om behersket tale ble sett på som en dyd er det beskrevet at adelskvinne hadde rett til å skjelle ut og tildele straff på de i husholdet som oppførte seg dårlig, dette er en av de få situasjonene en kvinne kunne heve stemmen.²⁰⁹

5.4 Oppsummering

Det synes som om Sahagún har vært konsekvent når det gjelder å utelate en oversettelse av enkelte begreper med religiøs betydning til nahuatl. Selv om ordene har blitt fremvist i teksten at ordene finnes i nahuatl, så var det bekymring for at den kristen-religiøse betydning skulle forsvinne eller misforstås. Dette blir tydeligst fremvist gjennom *Dios/teotl*-eksemplet, der det var viktig å presentere ideen om kun en gud i stedet for enda en gud siden Mexica-folket har flere *teotl*'er.

Gjennom arbeidet av litterære begreper har det blitt synlig at Sahagún gjennom boksamlingen unnlot å oversette spanske ord som var tungt benyttet innenfor skriftspråket. Dette ble skal være begrunnet i mangelen av tekstskrift hos de innfødte, Det ble nok derfor sett som unødvendig å oversette (og fortelle) om begreper som nærmest er bundet fast til skriftekst. Dette inkluderte ord som kapittel, paragraf og prolog. Opprinnelige bruker Sahagún ordet metaforer, som senere i teksten blir erstattet med *machiotlatoll*, siden billedlig talemåte var meget utbredt hos Mexica-folket.

I analysen om hvilke regler og struktur nahuatl hadde som et muntlig språk, har det kommet fram noen få oppdagelser. Kanskje det mest interessante funnet i denne delen er at Mexica-folket hadde regler for hvordan menn og kvinner kunne snakke til hverandre. Det ble ansett som svært negativt å snakke med et annet stemmeleie enn det som var forventet ut fra kjønn.

²⁰⁵ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 8: Kings and Lords*: 54.

²⁰⁶ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 8: Kings and Lords*: 56.

²⁰⁷ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*: 24.

²⁰⁸ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*: 37.

²⁰⁹ Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*: 45.

Kapittel 6 Konklusjon

Problemstillingen *Hvordan fremtrer det autentiske og det hybride i beskrivelsene av aztekerne hos Bernardino de Sahagún og Diego Durán?* har blitt sett i lys gjennom temaene Religion, Sosiale verdier, Rusmidler og Språk.

Både Bernardino de Sahagún og Diego Durán var katolske munkere som tilhørte to ulike ordener. Bernardino de Sahagún (1500-1590) var en fransiskanermunk som opprinnelig var født og oppvokst i kongeriket Castilla og som i 1527 reiste over til den spanske kolonien Mexico/Ny-Spania. Sahagún var dypt involvert i konverteringen av Aztekerne/Mexica-folket i nærheten av Mexico by, der en av hovedoppgavene hans var å lære sønner av adelskapet det latinske språk. Selv tilegnet han seg språket nahuatl for å kunne kommunisere med de innfødte, noe som var forventet av de som drev med misjonering. Siden nahuatl som bokstavskrift ikke var utviklet hos Mexica, hadde munkene sett det som en oppgave å bygge opp et skriftspråk for dem. Gjennom samtaler med de innfødte ble Sahagún klar over flere feiloppfatninger rundt forkynnelsen av den katolske tro. For å oppnå hensikten med sitt misjonsoppdrag anså Sahagún det som nødvendig å samle inn og skrive ned Mexica-folkets kultur. Dette prosjektet tok det flere tiår å gjennomføre og det endte til slutt med tolv bøker som tok for seg alle de ulike delene av det førkoloniale samfunnet. Denne samlingen går under det engelske navnet «The Florentine Codex».

En annen person som levde i Sahagúns samtid og drev lignende arbeid var Diego Durán (1530?-1588). Han var en dominikanermunk som var født i kongeriket Spania, men som barn reiste han over til de spanske koloniene i Amerika. Han vokste opp i nærheten av Mexico by og lærte seg nahuatl kort tid etter å ha blitt tatt opp i munkeorden. Durán kom i samtaler med både innfødte og spanjoler som hadde deltatt i erobringen av Mexico, og han så det som viktig å skrive ned det han fikk høre. Interessen for dette utviklet seg og han bestemte seg at han skulle skrive ned den førkoloniale fortiden til Mexica-folket, fra deres opphavsmyte og frem til beleiringen av Tenochtitlán under Hernán Cortes. På samme måte som Sahagún ble han også oppmerksom på flere svakheter rundt misjoneringarbeidet. Han menet også at det var nødvendig å skaffe kunnskaper om Mexicas fortid for å binde den inn i den kristen-europeiske verdensforståelse. Det engelske navnet på denne boka er «History of the Indies of New Spain».

Begrepene hybrid og autentisk er benyttet i denne oppgaven for å synliggjøre et skille i tekstene til Sahagún og Durán, der det gjennom analysene kommer frem begge former. Det som menes med hybrid i denne oppgaven er der fremstillingen av Mexica-folkets kultur inneholder informasjon eller fremstilling som kan forklares med forfatterens verdensbilde eller inkludering av kristen-europeisk elementer. For å kunne gjøre denne analysen vil det være sentralt å forstå hva Mexica-folket ikke kunne ha kjennskap til før kontakten med spanjolene. Å finne elementer som kan klassifiseres som autentisk er mer utfordrende, men i lys av forfatterens status som munk og misjonærer gjøre dette det hypotetisk mulig. For at man med rimelighet skal kunne vurdere om noe fra en kultur ikke har blitt «merket» etter kontakten fra en annen kultur, vil det være aktuelt å ha kjennskap til begge kulturene. Man kan analysere elementer fra en kultur opp mot kilder skrevet av mennesker fra en annen kultur for å se etter likheter eller motsetninger. Ved

å benytte begge forfatterens tekster i analysearbeidet kan det være større muligheter for at resultatene av analysene blir mer troverdig.

I kapittel 3 har det blitt belyst hvordan fremstilling og valg av innhold i kildene har resultert i det som kan tolkes som en hybrid fremstilling av Mexicas opphavsmyte fra både Sahagún og Durán. Man skulle tro at noe som skulle være særegent og betydningsfullt som en opphavsmyte til et folk ville forbli uberørt og autentiske. På bakgrunn av den korte beskrivelsen av myten som Sahagún kommer med inkluderes en djevel/diablo-skikkelse som gjør at myten synes påvirket. Dette ligger i at ideen om djevel/djevler ikke eksisterte i det førkoloniale samfunnet; det ble introdusert av spanjolene. Duráns versjon av opphavsmysten er lengere og har langt flere detaljer som er hentet fra den kristne-europeiske verden. Opphavsmysten er sammenkoblet med Duráns teori om at Mexica-folket er etterkommere av en av Israels tapte stammer og nærmest «pynter» på fortellingen med bibelreferanser.

Når det kommer til Sahagúns beskrivelser rundt gudemytene «unfangelsen av Huiztopochtli» og «Tulas undergang» er disse ikke enkle å vurdere. Dette på bakgrunn av hvordan han tidligere har fremstilt skikkelsene Huiztopochtli, Tezcatlipoca og Quetzalcoatl i teksten, sammenlignet hvordan de er i mytene. I motsetning til i opphavsmysten, har det ikke blitt funnet kristen-europeiske spor og i originalteksten har det ikke blitt oppdaget spanske eller latinske ord. Ut fra dette kan man anta at disse mytene er autentiske fremstilt. Samtidig kan man stille spørsmål om hans hensikt med å ha tatt de med. En teori kan være at disse mytene er tatt med for å illustrere framgrusomheten hos Huiztopochtli og bedrageriet som Tezcatlipoca bruker for å splitte mennesker.

Det er interessant å se hvor lite Sahagún har skrevet om krigsguden Huiztopochtli med tanke på den betydningen han skal ha hatt som patrongsud for bystaten Tenochitlan og deres viktigste guddom. En forklaring kan være at i tidsperioden mellom erobringen av Mexico og Sahagúns nedskrivning, så hadde Huitzpochtli innflytelse og rolle hos Mexica-folket blitt redusert i Ny-Spania. Dette er sett i lys av den religiøse funksjonen for krigføring og spanjolenes forbud mot menneskeofring medførte at dyrkelsen av Huiztopochtli ble vanskeligere å opprettholde. I mangelen på tilstrekkelig informasjon i fremstillingen til Sahagún er det derfor problematisk å vurdere om guden kan forstås som autentisk eller hybrid. I Duráns beskrivelse om opphavsmysten blir Huiztopochtli omtalt som djevlen og ut fra denne beskrivelsen kan guden tolkes som en hybrid fremtoning.

Tezcatlipoca er den av de tre gudene hvor det hybride er mest synlig hos Sahagún med tanke på at han anser denne skikkelsen for å være Lucifer. Forklaringen for dette ligger i gudens posisjon knyttet til kaotisk makt og handlinger som fører lidelser for mennesker, noe som vil være forenelig med kristnes oppfatning rundt Lucifer.

I de første bøkene ser jeg forhold som kan tolkes som en hybrid fremstilling av Quetzalcoatl hos Sahagún, men som i senere bøkene ikke er så tydelig. Sahagún tar opp at Quetzalcoatl (som et menneske) hadde levd et dydig liv som kunne sammenlignes med en kristen helgen, men han fikk sin sjel forlatt og ville brenne i Helvete til evig tid fordi han hadde hatt kontakt med djevler. Fremstillingen om Quetzalcoatl som skikkelse kan tolkes som hybrid, men samtidig kommer det autentiske frem igjennom ritualer og bønn knyttet til skapelse. Det kan synes som om Sahagún ønsket å minimalisere gudene,

men ikke utelukker deres roller eller innflytelse i daglivet. Det kan synes som om hans beskrivelser kan ha blitt tatt med for å opplyse om hva man skulle vær oppmerksom på rundt enkelte skikker og vaner hos Mexica-folket. Derfor stiller jeg meg også undrende til Brownes påstand om at Sahagún's mål var å renskive Mexica-kulturen slik at den passet inn med kristen verdensforståelse.

I kapittel 4 blir det belyst verdier og ritualer, og med tanke på Brownes påstand nevnt over, så vil jeg hevde at det finnes elementer fra Mexica-kulturen hvor det ikke var nødvendig for Sahagún å omskrive. Begrunnelsen for dette er at det var elementer fra Mexica-samfunnet som Sahagún med stor sannsynlighet ønsket å bevare fordi de allerede passer inn i det katolske verdisynet. De syv sakramenter og dødssynder var noe som var hadde et sterkt fokus hos misjonærene. Fra sakrament har man ekteskap og fra dødssynder ligger begjær. At seksuelle handlinger kun skulle foregå innenfor ekteskapet sees igjen innen katolisismen. Påstanden for at seksuelt begjær faktisk ble oppfattet som noe stygt/uønsket hos Mexica ligger i mengden av hvordan temaet er tatt opp i bøkene til Sahagún. Straffene for å begå seksuell umoral var enten for fremmed (betale bot på bomullskapper) eller for hard (offentlig steining) til å være hentet fra det katolske Europa.

I analysen rundt enkelte sosiale verdier som eksisterte hos menn og kvinner, har det blitt sett at det autentisk kommer tydeligst fram gjennom ideen om krigeridealet som fantes hos førkoloniale menn, og en på en måte også hos kvinner. I sammenligningen av fremstillingene til Sahagún og Durán så viser de begge til at krigerrollen var noe som alle Mexica-menn skulle være involveres i. De menn som valgte å ikke delta i krigføring kunne risikere å bli sosialt stigmatisert, mens dyktige krigere derimot fikk privileger som kun adelskapet skulle ha rett på, blant annet flerkoneri. Krigeridealet blir på en måte også fremvist hos kvinner, der fødselen ble ansett som slagmarken for kvinner og hvor barnet var hennes krigsbytte. Om en kvinne døde under fødsel så skulle hun på lik linje som menn som døde i kamp få en plass i etterlivet i himlene.

Det autentiske kommer frem også frem der Sahagún og Durán beskriver at alkohol hadde en langt større religiøs funksjon hos Mexica-folket enn det som var kjent innen kristne tradisjoner. Benyttelse av sopp og tobakk skal ha vært ukjente for spanjolene før erobringen av Mexico. Det autentiske kommer frem også innenfor Sahagún og Durán's beskriver på grunnlaget at alkohol hadde en langt større religiøs funksjon. Det ble brukt som et «renselsesmiddel» for å vaske gudeidoler og for å rengjøre et område som nylig har blitt assosiert med død og urenhet etter bålbegravelser. Et annet særtrekk som kommer frem hos Sahagún er hvis en person ble funnet skyldig i drukkenskap, så ville vedkommende sin posisjon eller stand avgjøre hvilken form for dødsstraff han skulle bli tildelt. Durán skriver at konsumering alkohol kun var tillatt av *pipiltin* ved religiøse høytider. Men gjennom Sahagún har det blitt tydeliggjort at ikke-adelig personer også kunne benytte alkohol i små mengder ved viktige sammentreff, som eksempelvis i bryllup.

Når det kommer til bruken av tobakk, skriver de begge to at røykingen av tobakk ble ansett som medisin som kunne lindre mot forstoppelse, men at det også kunne bli brukt som for å bringe fram velbehag. Sahagún beskriver også at tobakk ble solgt på

markedsplassen kombinert med andre planter for å skape en bedre rus. Til slutt har det blitt tatt med tyggetobakken *Chickle*, som eksklusivt ble benyttet av kvinner så lenge dette ikke ble gjort i offentligheten.

I beskrivelsene av sopper (som har blitt oppfattet være å enten psykedeliske eller hallusinogene) kan man konkludere at den ikke-religiøse bruken beskrevet hos Sahagún og Durán er autentiske. Når det kommer til den religiøse bruken som er skrevet hos Durán, ser man fram det hybride ved at prester/spåmenn brukte sopper for å komme inn i en transe og få kontakt med «djevelen» som de anser som sine guder.

I kapittel 5 vises det til språk i skrift og taleform. På bakgrunnen av fokuset i dette kapitlet har jeg vekslet mellom å studere originaltekstene til Sahagún og en engelsk oversettelse av Anderson & Dibble. Dette for å se hvordan de har ordlagt seg og om det er mulig å få en større forståelse av meningsinnholdet og spor av hva som kan tolkes av autentisk opphav eller en hybrid konstruksjon. Dette har vært særlig utfordrende i dette kapitlet. Det kan synes som om Sahagún vært selektivt når han veksler mellom språkene nahuatl og spansk for å hindre at kristne begreper ikke skulle miste sin betydning eller assosiering som finnes i det spanske språket. I tabell 5.0 vises det til at det finnes en rekke ord (Gud, djevel, paradiset, kirke og hellig ånd) som ikke blir oversatt. Nahuatl-ord for gud og ånd har blitt fremvist i løpet av boksamlingen, men i lys av en kristen kontekst tar Sahagún heller tatt i bruk *dios* og *espiritu*. Et hovedeksemplet på dette er gjennom *dios/teotl*, hvor det var viktig for misjonærer som Sahagún å sikre seg en rett forståelse av kristen trosoppfatning ved å involvere seg inn Mexicas-folkets ordbruk og omvende dem. Det var særlig viktig å presentere oppfatningen om at det finnes kun en gud gjennom *dios*.

I analysen gjennom teksten på hvorfor enkelte av litterære begreper (kapittel, paragraf og prolog) i løpet av teksten ikke har fått noe nahuatl-oversettelse, skal ha veldig mye med innenfor det tekstspråklige. På grunnlag av Mexicas mangel av et språkalfabet og litteraturtekst før møtet med spanjolene, fantes det ikke noe nahuatl-versjon av disse begrepene og for Sahagún ville det ha vært nærmest unødvendig å lage oversettelse for. Dette ligger i at begreper som kapittel, paragraf og prolog nærmest ikke brukes aktivt innenfor det muntlige språk fordi de er så sterkt knyttet til struktur og konstruksjon innen det litterærspråklige. Et begrep som har over bøkene fått en oversettelse er metaforer, som både benyttes innenfor muntlig og skriftlige språk, der *machiotlatoll* har erstattet ordet. *Machiotlatoll* hos Mexica-folket dreier seg egentlig om billedlig talemåte, der to ord er knyttet sammen for å uttrykke en bestemt oppfatning eller assosiasjon. Hos Sahagún (og Durán) har fraser som «blomster og tobakk» blitt flittig brukt gjennom tekstene.

Når det kommer til analysen om man kan oppdage etter rester for struktur eller utforming i talespråket gjennom teksten. Det har kommet fram noen få funn innenfor dette arbeidet, der det som kan anses som mest interessant er gjennom betegnelsen «Suchioa». Gjennom dette ordet har det blitt fremvist at Mexica-folket skal ha hatt regler for hvordan menn og kvinner kunne snakke til hverandre. Menn med kvinnelig stemme eller kvinner med mannlig stemme ble kalt for «Suchioa». Det ble ansett som svært negativt å snakke med et annet stemmeleie enn det som var forventet ut fra kjønn.

Begrepene «hybrid» og «autentisk» har vært fruktbare både for å forstå mexica-kulturen og spanjolenes forståelse av den. En analyse av disse kildene som levninger ved hjelp av disse begrepene kan dermed gi en god forståelse av både mexica-kulturen og den

spanske kulturen med det katolske verdensbilledet og hvordan de kan være påvirket av hverandre. Denne studien har vært avgrenset i forhold til kildematerialet og funnene må forstås i lys av dette.

Vedlegg 1 Guddommelige skikkelser

Ciocom Coatl / Chicomecoatl. En av flere gudinner innenfor jordbruket og var ansvarlig for dyrking og fremvekst av mais, den viktigste matplanten hos Mexica.

Ciuacoatl / Cihuacoatl. En av gudinnene for fruktbarhet og ble ofte representert som en av guddommene som hadde egenskap til å både skape liv og fjerne det. Det ble sagt om at hvis man hørte Ciuacoatl gråte om kvelden, var et forvarsel om at noe forferdelige ville inntreffe.

Chalchiuhtlicue. Gudinne for vann og innsjø, tillegg hadde en rolle innenfor menneskeliv og fruktbarhet. Hun var også partneren til regnguden Tlaloc. Chalchiuhtlicue var sterkt knyttet til et bestemt vaskeritual som ble gjort på nyfødte etter at navnet deres hadde blitt bestemt.

Huitzilopochtli / Huitzopotchli / Huichilobos. Guden for krigføring og solen, ofte ansett som hovedguden hos Mexica-folket. Ifølge legenden var det Huitzilopochtli som ledsaget Mexica-folket for hvor var det de skulle slå seg ned under sin vandring. Byen de bygget fikk navnet Tenochtitlán og innbyggere lovpriste derfor Huitzilopochtli som sin beskytter.

Teto innan / Toci. Ofte omtalt for å være gudenes mor, på tross hun kun var det for enkelte innenfor panteonen. Den mest kjente av hennes barn var sønnen Huitzilopochtli. Hun var patrongud for leger, jordmødre og de som var ansvarlige for temazcal. Et av hennes eufemismer var Tlalli yiollo; «Jordens hjerte».

Tezcatlipoca / Tezcatepuca. En skikkelse som ofte blir nevnt i mytene og regnes som en av de mektigste gudene, men det er uklarheter til hva hans posisjon var. Tezcatlipoca var en guddom som kunne bringe både fremgang og ulykke over på mennesker eller guder. På grunn av disse faktorene er han ofte nevnt i lovsanger og fraser hos Mexica som en advarsel om folk ikke oppført som de skulle. Kan på en måte også klassifiseres som en ugagnsgud siden han ofte er aktør for flere av ulykkene som forekommer i mytene og dagliglivet til Mexica.

Tlaçolteotl / Tlazolteotl. Gudinnen for seksuelt begjær, skittenhet og utskeielser. Hun hadde ansvaret for å påføre sykdommer overfor på mennesker. Hadde også ansvaret når det kom til renselse av mennesker og forberedelse for viktige høytider eller ritualer. Tlaçolteotl skal være en guddom som Mexica har adoptert fra Huastec-folket etter å ha underlagt dem.

Tlaloc. Regnguden for Mexica-folket som også sørget for at planter vokste og avlingene spiret frem. På grunn av dette, ble han sammen med Huitzilopochtli ansett som den viktigste guden innenfor religionen. På tross av hans betydning i dagliglivet innenfor Mexica-samfunnet, blir guddommen sjeldent nevnt. Tlaloc var herskeren over Tlalcoan; et av de fire oppholdsstedene de døde kunne bli sendt til. Tlaloc hadde også en gruppe mindre regnguder under seg som ble kalt Tlaloque eller «Tlaloc'ene»

Quetzalcoatl. En skikkelse som ofte har blitt klassifisert som en vindgud, men ble mer dyrket for å være en guddom for kunst og kunnskap. Ifølge mytene var det Quetzalcoat som hadde brakt kunnskapene om steinkutting, treskjæring og andre håndverk til

menneskene. Quetzalcoatl er en skikkelse som mexica hadde adoptert fra det Toltek, en folkegruppe som *pipiltin* hevdet å stamme fra. Quetzalcoatl er en av de mest omdiskuterte og kontroversielle figurene, siden det lenge har blitt trodd at dette var guden som Hernan Cortes ble forvekslet med.

Xipe Totec. Var en av fruktbarhetsgudene som mexica-folket dyrket. Har ofte blitt assosiert med en offermetode hvor personen fikk huden sin flådd vekk før døden, som var guddommens kjennetegn. Xipe Totec skal ha vært hentet fra Zapotec-folket og var patrongsuden til gullsmedene i mexico-dalen.

Vedlegg 2 Ordliste over Nahuatl og Spanske begreper

(S) Alcade mayores: Offentlig statsmann som styrte over en provins på vegne av en guvernør eller visekonge. Alcade hadde både sivil, militær og juridisk makt. Utnevnt kandidater fra en visekonge måtte først godkjennes av det spanske hoffet.

(N) Altepetl: Offisielt en by med en større befolkning som hadde utøvende innflytelse over landsbyer som lå i nærområdet. Ofte sammenlignet med en bystat.

(S) Auto sacramentales: Et amatørskuespill der man fremstiller hendelser fra bibelen eller tar opp katolske verdier.

(N) Calmecac: Skole for ungdom av adelskapet hvor utdanningen fokuserte på religiøs lærdom og trene opp militære ferdigheter.

(N) Chichihualcuaucho: Var et av fire oppholdssteder de døde kunne ende opp, men dette var kun for de som hadde blitt dødfødte eller omkom i spedbarnsalderen.

(S) Conquistador: Oversatt til erobrere. En tilnærmelse som opprinnelig ble tildelt alle europeere som var i Amerika og deltok i spansk tjeneste.

(S) Dios: Den kristne gud.

(S) Don/Doña: Ærestittel. Opprinnelig kun ment for medlemmer av spansk adelskap eller presteskapet.

(S) Encomienda: Politisk-økonomisk system som spanske kolonister brukte på det amerikanske kontinentet. Kastiljanere som frivillig slo seg ned i koloniene ble tildelt jordområder av den lokale administrasjonen.

(S) Hacienda: Et godsområde, kan også bli oversatt til plantasje. Privateiendom som kun borgere født i Spania og deres etterkommere kunne ha eierskap over.

(S) Indies: Indianere; en fellesbetegnelse som spanjolene brukte på alle innfødte i Amerika.

(N) Macehualli/Macehualtin: Ofte oversatt til «commoners», som på norsk klassifiseres som allmue i det mexicanske samfunnet. Det skal derimot ha eksistert flere delgrupper basert på hva slags yrke man hadde. De som hadde arbeid utenfor byene og drev med jordbruk ble ansett som de laveste innenfor denne standen.

(N) Mictlan: Navnet på en av de ni underverdenene i Mexica-religionen og var et av fire oppholdssteder de døde kunne ende opp. Mictlan skal ha vært den mest vanlige oppholdsstedet med tanke på at kun menn som falt i kamp og kvinner som døde i fødsel ble sendt til himlene/solen. Munkene som drev med misjonering i Mellom-Amerika brukte Mictlan som synonym for det kristne helvete.

(N) Pilli/Pipiltin: Ofte oversatt til adelskapet i det mexicanske samfunnet.

(N) Pochteca: Handelsfolk i det mexicanske samfunnet. Ikke uvanlig for Pochteca utenfor sin hjemby å jobbe som diplomater, spioner eller nyhetsinnsamler for en Tlatoanii. På grunn av disse oppgavene, har enkelte historikere klassifisert dem som en egen stand mellom *Pipiltin* og *Macehualtin*.

(N) Pulque: En alkoholdrikk fremstilt av væske fra maguey-planten, også kjent som Octli.

(S) Quinto: Spansk skattelov. En femtedel av all inntekt fra privat gruvevirksomhet skulle betales til Real Hacienda.

(S) Real Hacienda: Den spanske kongskassen i Amerika.

(S) Repartimiento: Et politisk-økonomisk vedtak som ble etablert av kolonistene og videre spredd utover det amerikanske kontinent. Repartimiento ga Hacienda-eiere retten til å tvinge innfødte til å arbeide på godset, i gruvene eller andre virksomheter han rådet over.

(N) Techutli/Tetechutin: Adelsperson med rolle i administrativt styre eller militært lederskap på vegne av en Tlatoanii. Hadde også eierskap over jordområder.

(N) Teotl: Ofte blitt oversatt guddom eller gud.

(N) Tlacotin/Tlacotli: Slaver. Akkurat som matvarer ble slaver solgt på markedet og kunne bestod av alle slags folkegrupper. Mexica som kom i gjeld eller ble skyldig i rettsak kunne bli straffet med å gjøre slavearbeid.

(N) Tlalcoan: var et av fire oppholdssteder de døde kunne ende opp og gjort under oppsyn av regnguden Tlaloc. Mennesker som hadde druknet, frosset i hjel eller blitt truffet av lynnedslag ble sendt til Tlalcoan.

(N) Tlatoanii: Den øverste hersker over en *Altepetl*. Direkte oversatt til «Han-som-taler», men ofte blitt betegnet som en konge. Posisjonen varte frem til herskerens død og stillingen ble videreført til nærmeste mannlige slektning.

(N) Tonalpohualli: En av to ulike kalendere som Mexica-folket brukte. Kalenderen har 260 dager og fordelt på 20 måneder. Kalenderen tar for seg astrologiske funksjon for de enkelte dagene. Kalenderen var samtidig en oversiktstabell for de viktige seremonielle høytidene.

(N) Xochiyaoyotl: Sammensetning av ordene «blomst» og «krig», derav betegnelsen «blomsterkrigene». Dette var en serie med organiserte slagkamper, hvor krigere fra underlagt bystater og folkegrupper nær Mexico-dalen måtte delta. Formålet bak blomstekrigene var å fremheve militære egenskaper og ta krigere til fange som skulle bli ofret til guden Huitzilopochtli.

(N) Xiuhpohualli: En av to ulike kalendere som Mexica-folket brukte. Kalenderen har 365 dager og er fordelt på 20 måneder. Xiuhpohualli var kalenderen som ble brukt i det daglige liv og fulgte etter tiden fra solåret.

Vedlegg 3 Sentrale aktører ved etableringen av Ny-Spania (1519 -1555)

Hernán Cortes (1485? - 1547). Kommandanten for ekspedisjonen som ble sendt til Mexico 1519-1521. Var hovedansvarlig for underleggelsen av aztekerriket og betydningsfull for etableringen av kolonien Ny-Spania.

Cortes kom fra en kastiljansk lavadelsfamilie i Castilla, et av flere kongeriker som sammen tilsvarte den europeiske stormakten Spania. I ung alder seilte han til øya Hispaniola i det karibiske hav og deltok i erobringen av Cuba under guvernør Diego Velazquez i 1511. Valgte å pantsette mesteparten av eiendelene sine for å støtte Velazquez i en større ekspedisjon til kontinentet. En rivalisering oppstod mellom de to mennene, og Velazquez vurderte å kansellere prosjektet, men Cortes seilte vekk med ekspedisjonsflåten før en offisiell erklæring kom ut. Etter å ha møtt på noen representanter fra Moctezuma, men før han satte kursen mot Mexico-dalen, sendte han et av skipene sine med kurs mot Europa. De skulle overlevere det første av Cortes sine brev som var adressert til kong Karl av Spania. I brevet forteller han om sine oppdagelser og søker godkjennelse for å tjenestegjøre for monarken personlig, samt sikre seg beskyttelse fra guvernør Velazquez. Etter erobret Tenochtitlán og underlagt seg Mexico-dalen, ble han utnevnt til guvernør og innførte Encomienda-systemet som fantes på de karibiske øyer. Cortes klarte senere å underlegge seg dagens Honduras og ble adlet til markise over Oaxaca, men kom i uenighet med andre spanjoler som hadde politisk makt i Amerika. Kom etter hvert i disfavør med det spanske hoffet og mistet guvernørposisjonen over Ny-Spania i 1526 som senere ble gjort om til et visekongedømme.

Moctezuma / Motecuhzoma / Montezuma (1466?- 1520). Den niende hersker over storbyen Tenochtitlán, som døde kort tid etter at konflikten mellom Mexica-folket og spanjolene oppstod under ekspedisjonen. For å skille han fra en tidligere hersker som også het Moctezuma (som regjerte i perioden 1439-1469), blir han betegnet som Xocoyotzin (den yngre) eller «den rasende hersker». Som hersker over bystaten Tenochtitlan, var Moctezuma nærmeste den øverste representant for Trippelalliansen og aztekerriket. Stillingen som Tlatoanii hadde han arvet fra sin onkel, og Moctezuma skal ha hatt posisjonen i nitten år. Under hans levetid var aztekerriket på sitt mest utbredte, men han skal ha blitt avskydd av sitt eget folk og de underlagte folkegruppene.

Noen år før ankomsten av Cortes skal det ha blitt observert en del merkelige fenomener som spåmenn og prestene oppfattet som tegn på at noe forferdelige snart ville inntreffe. Denne usikkerheten og rapportene om merkverdigheter som kanoner og hester, kan ha vært en forklaring på hvorfor Moctezuma ikke igangsatte noen militærkampanje mot spanjolene. Da spanjolene marsjerte mot Tenochitlan og Cortes sendte bud om å møte Moctezuma personlig, skal han ha vært meget usikker for hva han skulle gjøre. Det var først ved spanjolenes ankomst til Texoco-innsjøen at Moctezuma bestemte seg for å gi etter og møte Cortes før han tok spanjolene med inn i bystaten. Inni Tenochitlan ble spanjolene skeptiske til vertskapet og bestemte seg for å ta Moctezuma som gissel. Mest sannsynligvis så var ikke spanjolene klar over hvor anspent forholdet mellom Moctezuma og hans hoff egentlig var. Etter at Cortes reiste fra Tenochitlan, valgte kommandanten Alavardo igangsette en massakre og full konflikt oppstod i storbyen. Etter at Cortes kom tilbake, beordret han Moctezuma til å stoppe angrepene. Under et forsøk på å tale til innbyggerne, ble han så alvorlig skadet av steinkasting at han døde kort tid etter.

Dona Marina /Malinche/ Malintzin (1490/1500?-152?). Slavekvinne av Mexica-opphav som behersket flere lokale språk, og som var den mest kjente av tolkene til Cortes under ekspedisjonen. Tilhørte opprinnelig en lokal maya-høvding, men hun ble gitt bort til spanjolene som gave for å bedre forholdet mellom dem. Til tross for at hun var ganske ung, fant spanjolene ut at hun behersket blant annet maya og nahuatl og ble hun raskt hovedtolken til Cortes. Innenfor kunsten blir Malinche nesten alltid fremstilt ved hans side under ekspedisjonen. Forholdet mellom dem har ofte blitt diskutert, siden det har blitt erkjent at hun fikk minst en sønn med Cortes. Malinche reiste med han under Honduras-ekspedisjonen i 1524, men etter denne hendelsen er det uklart hva som skjedde med henne.

Cuahtemoc / Guatemuz (1495?-1525). Den ellefte herskeren over Tenochtitlan, og den som ledet krigføringen mot spanjolene i sluttfasen av erobringen. Han regnes også som bystatens siste frie hersker. Flere lokale herskere støttet Cuahtemoc under erobringen, mens enkelte Mexica-bystater valgte sluttet seg til Cortes. Etter at spanjolene inntok Tenochtitlan, ble Cuahtemoc tatt til fange og den militære mostanden fra Mexica-folket skal ha nærmest stoppet opp. Etter ekspedisjonen fortsatte Cuahtemoc som hersker over bystaten, men under oppsyn av spanjolene. I tro om at han i skjul organiserte de innfødte til opprør, beordret Cortes at Cuahtemoc skulle henrettes før han dro på ekspedisjon til Honduras.

Pedro de Alvarado (1485? - 1541). En av de ti kapteinene til Cortes under ekspedisjonen, som er mest kjent for å stå bak massakren som førte til full krig mellom spanjolene og Mexica-folket. Født og oppvokst i Badajoz-provinsen i kongeriket Castilla, reiste til Amerika i 1511 og slo seg ned øya Hispaniola. Han deltok i erobringen av Cuba under Velazquez, hvor han ble kjent med Cortes. Alvarado tjenestegjorde som skipskaptein under den mislykkede ekspedisjonen til Juan de Grijalva i 1518. Alvarado valgte å delta i Mexico-ekspedisjonen først etter at Cortes hadde kapret flåten og seilt til Trinidad, hvor han kort tid ble utnevnt til kaptein. Det var Alvarado som hadde kommandoen over de spanske styrkene i Tenochtitlán da Cortes måtte reise og konfrontere Naravez. Alvarado gjennomførte massakren mot byborgerne under en gudfestival, noe som resulterte til full krig. Alvarado deltok senere i ekspedisjoner til Guatemala og El Salvador, og ble etter hvert tildelt posisjonen som guvernør over Guatemala og Honduras. Som mange andre autoritære personer (Velazquez, Mendoza) i koloniene, forekommet det en politisk rivalisering mot Cortes.

Diego Velazquez (1465? - 1524). Spansk guvernør over Cuba og de karibiske øyer, som var med å finansiere Mexico-ekspedisjonen til Cortes. Født i byen Cuellar i Segovia-regionen, en del av kongeriket Castilla. Velazquez i tjenestegjorde under Kristoffer Columbus og sønnen Diego i deres tid som visekonge over de indiske øyer. Velazquez var ansvarlig for den spanske underleggelsen av øya Cuba og ble guvernør over provinsen. Før Cortes, hadde han finansiert to mindre ekspedisjoner til Yucatan-halvøya hvor begge hadde endt med mislykkede resultater. Forsøkte å kanslere ekspedisjonen til Cortes, men i stedet endte det med at Cortes kapret ekspedisjonsflåten og forlot Velazquezs tjeneste. Velazquez klarte etablere en straffeekspedisjon under Panfilo de Narvaez, men det endte med at den allierte seg med Cortes.

Antonio de Mendoza (1495-1552). Kastiljansk adelsmann, som ble utnevnt som første visekonge over kolonien Ny-Spania (1535-1550) og senere visekonge over Peru (1551-1552). Det er ikke mye som kan sies om han før tiden som visekonge. Født i Jaén-provinsen, men oppvokst i Grenada-regionen i en tid hvor massekonvertering av den muslimske befolkningen ble utført. Han var sønnen til greven av Tendilla og ble utnevnt som visekonge før han kom til det amerikanske kontinentet for første gang i 1535. Etableringen av viskongedømmet skal ha skjedd i respons mot at kolonistene ikke alltid fulgte de lover og erklæringer som det spanske hoffet hadde påført dem. Mendoza opplevde opprør fra den innfødte befolkningen i Ny-Spania og ble møtt med mostand fra kolonistene siden han ville redusere makten i *Encomedia*-systemet. Mendoza fikk støtte fra presteskaper og var med å bygge ut Colegio de Santa Cruz, et av de første katolske skolene i Mexico. Det var under Mendoza at Leyes Nuevas eller «Ny Lovene» ble innført, som skulle redusere mishandling av mexica-folket og graden av selvstyre hos kolonistenes som ble problematisk for administrasjonen.

Toribio de Benavente, kjent som Motolinia (1482-1568). Kastiljansk fransiskanermunk og en av de første katolske misjonærene i Mexico. Det er ikke mye som kan fortelles om hans bakgrunn. Født som Toribio Paredes og var fra byen Benavente fra det som var kongeriket Castilla, men ga opp familienavnet etter han ble tatt inn i fransiskanerordenen. Seilte etter hvert over til de karibiske øyer og kom i kontakt med broder Martin de Valencia. Under Valencias lederskap, ble Motolinia sendt til Mexico City i 1524 der formålet var å konvertere de innfødte i Mexico by. Han lærte seg nahuatl og hadde oppgaven som tolk for *conquistadorene* og kolonistene. Motolinia drev med misjonering i regionene Guatemala og Nicaragua, kritiserte spanjoler mishandling mot innfødte som hadde gått over til kristendommen. Kom i uenighet med munken Bartolomé de las Casas som mente at beskyttelse for de innfødte skulle gå til uansett om de var kristne eller ikke.

Bartolomé de las Casas (1484-1566). Kastiljansk dominikanermunk, kritiker av *Encomedia*-systemet og mishandling mot de innfødte i Amerika. Født i byen Sevilla fra kongeriket Castilla, sønn av en kjøpmann som i 1502 valgte å flytte familien til Hispaniola. De las Casas levde i en kort periode som *Hacienda*-eier før han valgte å bli prest og gå inn i Dominikanerordenen. Sammen med en gruppe munkebrødre ankom han i 1510 øya Santo Domingo og ble forferdet over kolonistenes behandling over de innfødte. Etter å ha blitt utvist av kolonistene fra Santo Domingo for sin kritikk mot dem, ble Casas med på erobringen av Cuba og var vitne til kolonistenes brutalitet mot lokalbefolkningen. I sin mostand av slavevirksomheten som ble gjort mot de innfødte, seilte han til Europa og rapporterte til det spanske hoffet. Sjokkert over mishandlingen og mostanden for å konvertere indianere over til katolsk tro, ble Casas utnevnt til posisjonen «beskytter av indianere» i 1516. For resten av livet arbeidet Casas for å forbedre de innfødtes levekår. Sett bort fra kolonistene, kom Casas også i konfrontasjon med den mektige fransiskanerorden. Blant annet Motolinía var uenig med han i hvordan konverteringen av innfødte skulle gjennomføres. Skrev «Brevísima relación de la destrucción de las Indias» i 1542, som ble en av de mest trykte bøkene i Europa fra 1500-tallets Amerika. Deltok også i den berømte Valladolid-debatten i 1550 og argumenterte på vegne av de innfødtes sak.

Bernal Diaz del Castillo (1492-1584). Kastiljansk *conquistador* og kolonist.

Diaz var ikke så viktig innenfor det politiske reorganiseringen av Mexico, men har valgt å inkludere han for historiske bidrag gjennom *Historia verdadera*. Født og oppvokst i Medina del Campo, Castilla og kom fra en familie som hadde få økonomiske midler og liten politisk innflytelse. I 1514 bestemte Diaz seg for å reise til Amerika og deltok på en rekke mislykkede ekspedisjoner før han slo seg ned på Cuba. Han deltok i Cortes-ekspedisjonen som en menings soldat og blant annet deltok i beleiringen av Tenochitlan. Han valgte å delta i 1524-ekspedisjonen til Pedro Alavardo til Guatemala, hvor han ble boende frem til sin død.

Før hans død hadde han fått leste en rekke historiebøker som tok for seg erobringen av Mexico, men var meget skuffet over disse skildringene. Han valgte å skrive *Historia verdadera*, som kan sies å være like mye som kritikk mot samtidshistorikere som det var hans memoarer. *Historia verdadera* ha vært et nokså ukjent verk til tross for han klarte å sende en kopi til Spania i forsøk på å få verket distribuert. Den første utgaven kom ikke ut før i 1632, hvor enkelte deler av bokas innhold hadde blitt redigert vekk. Originalen av *Historia verdadera* ble ikke gjenoppdaget før i det 20. århundre av en mexicansk historiker i Guatemala.

Vedlegg 4 Kronologisk oversikt over viktige hendelser

- [1368]²¹⁰-Datering for den første *tatalonii* over Tenochtitlan.
- [1430]-Etablering av trippelalliansen mellom byene Tenochtitlan, Texcoco og Tlacopan²¹¹.
- [1439]-Moctezuma d. e. blir den femte *tatalonii* over Tenochtitlan.
- 1492, Oktober-Columbus ankommer Amerika for første gang, til det som skal være Bahamas-øyene.
- [1501]- Moctezuma d. y. blir den niende *tatalonii* over Tenochtitlan.
- 1519, Februar-Cortes seiler fra Cuba med ekspedisjonsflåten fra Cuba med retning mot Yucatan-halvøya.
- 1519, Mai-Etableringen av den spanske byen Vera Cruz langs den mexicanske kysten.
- 1519, Juni-Kong Karl. I av Spania blir erklært keiser Karl. V av det tysk-romerske riket.
- 1519, September-Spanjolene kommer i trefning med Tlaxcalla-folket, som deretter blir deres allierte.
- 1519, Oktober-Spanjolene ankommer byen Cholula²¹², hvor de massakrerer byens innbyggere.
- 1519, November-Cortes ankommer byen Tenochtitlan og herskeren Moctezuma tas til fange kort tid etter.
- 1520, April-Straffeekspedisjonen til Panfilo de Narvaez ankommer Vera Cruz. Målet er å ta Cortes til fange og føre mannskapet hans tilbake til Cuba.
- 1520, Mai-Cortes reiser til Vera Cruz for å konfrontere Narvaez. Alavardo utfører en massakre i Tenochtitlan, kamphandlinger oppstår mellom spanjolene og de innfødte i byen. Cortes overbemanner Narvaez og tar kommando over straffeekspedisjonen.
- 1520, Juni-Cortes ankommer Tenochtitlan for andre gang, Moctezuma blir drept, spanjolene og deres allierte flykter fra Tenochtitlan. Full krig mellom partene.
- 1521, Februar- Moctezumas nevø Cuahtemoc blir erklært *tlatoanii* over Tenochtitlan.
- 1521, April- Spanjolene og deres allierte starter beleiringen av Tenochtitlan.
- 1521, August- Tenochtitlan erobres, Cuahtemoc blir tatt som fange og Mexica-folket gir opp kampen mot spanjolene.
- 1524-Første gruppe med fransiskanermunker ankommer Mellom-Amerika som misjonærer; «de tolv apostlene av Mexico».
- 1524-Etableringen av «det kongelig råd over indere». Rådet hadde oppgaven om å håndtere de viktigste administrative og juridiske saker over de spanske koloniene i Amerika. Både rådet og medlemmene holdte til i Madrid.
- 1525-Cuahtemoc blir henrettet etter ordre av Cortes under mistanken for å oppfordre de innfødte til opprør.
- 1537-Pavebullen «Sublimus Deus» erklærer at de innfødte i Amerika er rasjonelle skapninger og kan derfor ikke gjøres til slaver.
- 1538-Guvernørposisjonen over Mexico og guvernørposisjonen over spanske Karibia blir slått sammen til et spansk visekongedømme; Ny-Spania.
- 1542- «Leyes Nuevas», det spanske hoffet innfører en rekke lover som er ment å hindre utnyttelse og mishandling av den innfødte befolkningen i de amerikanske koloniene.
- 1546-Blasco Núñez; spansk visekonge over Peru, blir drept under et opprør i forsøk på å tvinge de nye lovene over på kolonistene.

²¹⁰ Datering for eksakt årstall er uklar og derfor skrevet i [].

²¹¹ Avhengig av kilde, kan Tlacopan også bli skrevet som *Tacuba*.

²¹² Cholula kan bli skrevet som *Cholollan* avhengig av kilde.

1550/1551-Valladolid debatten; spanske teologer og humanister argumenterer for hva slags rettigheter de innfødte har og deres posisjon i det spanske samfunnet. Debatten ender med at ingen av partene blir enige.

1556- Karl abdiserer både som tysk-romersk keiser og spansk monark, sønnen Filip blir kong Filip. II av Spania.

1571- *Den mexicanske inkvisisjonen*; en gren av den spanske inkvisisjonen blir offisielt dannet i Ny-Spania for å oppspore og konfrontere de som drev med vranglære av den katolske tro.

1573- Etter anmodning fra Kong Filip. II, innfører det kongelig råd over indere en rekke reformer for å effektivisere styret over koloniene. Blant disse var et vedtak om at informasjon angående innfødte før koloniseringen skulle samles inn og bevares. Medlemmer av de katolske munkeordenene skulle bistå i innsamlingen.

Litteraturliste

- Alighieri, Dante. 2017. *Inferno: Den guddommelige komedie*. Oslo Bokvennen. Oversettelse av Erik Ringen.
- Andersen, Astri & Sissel Rosland, Teemu Ryymin, Svein Atle Skålevåg. 2015. *Å gripe fortida: Innføring i historisk forståing og metode*. 2 utgåva. Oslo Det Norske Samlaget.
- Boas, Franz. 1940. *Race, Language and Culture. Fourth Printing*. New York, The Macmillan Company.
- Browne, Walden. 2000. *Sahagún and The Transition to Modernity*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Burkhart, Louise M. 1989. *The Slippery Earth: Nahua-Christian Moral Dialogue in Sixteenth Century Mexico*. Tucson: The University of Arizona Press.
- Carrasco, David & Scott Sessions. 2011. *Daily life of The Aztecs*. Second Edition. Santa Barbara: Greenwood Press.
- Casas, Bartolomé de las. 2014. *A Brief account of the Destruction of the Indies*. CreateSpace Independent Publishing Platform.
- Díaz, Bernal del Castillo. 2012. *The True History of the Conquest of New Spain*. Indianapolis: Hackett Publishing Company. Oversettelse og introduksjon av Janet Burke & Ted Humphrey.
- Durán, Diego. 1994. *History of the Indies of New Spain*. University of Oklahoma Press. Oversettelse og introduksjon av Doris Heyden.
- Gibson, Charles. 1964. *The Aztecs Under Spanish Rule: A History of the Indians of the Valley of Mexico 1519-1810*. Stanford University Press.
- Gruzinski, Serge. 1993. *The Conquest of Mexico: The Incorporation of Indian Societies into the Western World, 16th-18th Centuries*. Polity Press. Oversettelse av Eileen Corrigan.
- Hassig, Ross. 1994. *Mexico and the Spanish Conquest*. Longman Group UK Limited.
- Ingesman, Per & Nils Arne Pedersen. 2012. *Kirkens Historie Bind 1*. Hans Reitzels Forlag.
- Kaldal, Ingar. 2011. *Historisk forskning, forståing og forteljing*. 2. opplaget. Oslo Det Norske Samlaget.
- Leon-Portila, Miguel. 1972. *The Broken Spears; the Aztec account of the conquest of Mexico*. Fourth edition. Boston Beacon Press. Oversatt av Lysander Kemp.
- Lockhart, James & Stuart B. Schwartz. 1983. *Early Latin America; A History of Colonial Spanish America and Brazil*. First Edition. Cambridge University Press.

Lockhart, James. 1992. *The Nahuas after the Conquest: A Social and Cultural History of the Indians of Central Mexico, Sixteenth Through Eighteenth Centuries*. Stanford University Press.

Melve, Leidulf. 2010. *Historie: Historieskriving frå antikken til i dag*. Oslo Dreyers forlag.

Palmer, R. R. & Joel Colton, Lloyd Kramer. 2014. *A History of Europe in the Modern World*. Eleventh Edition. New York McGraw-Hill Education.

Pietschmann, Neil. 1999. *Chapter 4: Spanish Expansion in America 1492 to c. 1580*. Emmer, Pieter C. (Editor) & German Carrera Damas (Co-editor). *General History of the Caribbean Volume II - New Societies: The Caribbean in the long sixteenth century*. UNESCO Publishing.

Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 1: The Gods*. The University of Utah. Oversettelse av Arthur J. O. Anderson & Charles E. Dibble.

Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 3: The Origin of the Gods*. The University of Utah. Oversettelse av Charles E. Dibble & Arthur J. O. Anderson.

Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 6: Rhetoric and Moral Philosophy*. The University of Utah. Oversettelse av Arthur J. O. Anderson & Charles E. Dibble.

Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 8: Kings and Lords*. The University of Utah. Oversettelse av Arthur J. O. Anderson & Charles E. Dibble.

Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 10: The People*. The University of Utah. Oversettelse av Arthur J. O. Anderson & Charles E. Dibble.

Sahagún, Bernardino de. 1975. *Florentine Codex 12: The Conquest of Mexico*. The University of Utah. Oversettelse av Arthur J. O. Anderson & Charles E. Dibble.

Salomons, Carolyn. 2006. *Hybrid Historiography: Pre- and Post-conquest Latin America and Perceptions of the Past*. University of Alberta.

Smith, Michael E. 2012. *The Aztecs. Third Edition*. Wiley-Blackwell.

Todorov, Tzvetan. 1996. *The Conquest of America: The Question of the Other*. Harper Perennial. Oversettelse av Richard Howard.

Whitehead, Neil. 1999. *Chapter 7: Native Society and the European occupation of the Caribbean Islands and Coastal Tierra Firme 1492-1650*. Emmer, Pieter C. (Editor) & German Carrera Damas (Co-editor). *General History of the Caribbean Volume II - New Societies: The Caribbean in the long sixteenth century*. UNESCO Publishing.

Nettsider:

Marrovi. *Jesucristo*. 2016. Hentet 29. juli 2020 fra <https://nah.wikipedia.org/wiki/Jesucristo>.